

KASVATUSKUMPPANUUS EHKÄISEVÄSSÄ PÄIHDETYÖSSÄ

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tiivistelmä

Tekijä(t) Kutvonen, Eine	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 47	Valmistumisaika Syksy 2020
Työn nimi Kasvatuskumppanuus ehkäisevässä päihdetyössä Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Tutkinto Sosionomi AMK		
Tiivistelmä Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, millaisin keinoin vanhempien osallisuutta kasvatuskumppanuuteen voitaisiin tukea ja millaisin keinoin vanhemmat voivat osallistua ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen. Kirjallisuuskatsauksen alussa määritellään kouluikäisten ehkäisevä päihdetyö sekä kasvatuskumppanuuden merkitys. Kirjallisuuskatsaus käsittelee Pohjoismaista kouluikäisten ehkäisevää päihdetyötä ja sivuaa kyseisten maiden kouluikäisten nuorten päihteidenkäyttöä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen toimeksiantaja oli Päijät-Hämeessä toimiva HuuMa-hanke, jonka tavoitteena on luoda valtakunnallisesti hyödynnettävä ehkäisevän päihdetyön toimintamalli kouluikäisten päihteettömyyden tukemiseksi. Aineisto koostui kymmenestä Pohjoismaisesta, vuoden 2015 jälkeen julkaistusta, teoksesta, jotka käsittelevät kouluikäisiä, ehkäisevää päihdetyötä sekä vanhemmuutta. Katsauksen myötä esiin nousi muutamia teemoja: kasvatuskumppanuuden merkitys ehkäisevässä päihdetyössä, vanhemman osallisuuden ja vanhemmuuden vahvistaminen sekä keinot, joiden avulla vanhemmat voivat osaltaan toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että vanhempien osallistuminen aktiivisesti kouluikäisten lastensa elämään toimii jo itsessään päihdehaitoilta suojaavana tekijänä. Lisäksi saumaton yhteistyö esimerkiksi koulun ja kodin välillä lisää kouluikäisten hyvinvointia sekä suojaa mielenterveydenongelmilta, mikä puolestaan ehkäisee päihdeongelmien kehittymistä.		
Asiasanat kouluikäisten ehkäisevä päihdetyö, vanhemmuuden tukeminen, kasvatuskumppanuus, Islannin malli		

Abstract

Author(s) Kutvonen, Eine	Type of publication Bachelor's thesis	Published Autumn 2020
	Number of pages 47	
Title of publication The participation of parents in substance abuse prevention Descriptive literature review		
Name of Degree Bachelor of Social Services		
Abstract The topic of the thesis is parental involvement as implementers of substance abuse prevention. The purpose of the thesis is to find out how to support parents' involvement and how to help them participate in substance abuse prevention in their adolescents' lives. At the beginning of the thesis substance abuse prevention and educational partnership between home and for example school are defined. The thesis's sources have been limited to only literature on Nordic adolescents. The thesis is commissioned by the HuuMa -project. The thesis uses research data collected through the internet. The sources were outlined to consist only of subjects published after year 2015, preventive adolescence substance abuse work and parenting. Themes that came up as a conclusion of the thesis were: educational partnership's meaning as part of prevention, ways to support parenthood and participation and participation of parents in substance abuse prevention. The descriptive literature review reveals that parents' active participation in their adolescence children's lives protects them from problems with intoxicants. Furthermore, a good and working relationship between school and home adds to adolescents' well-being and protects them from mental health issues which often are partly at fault as substance abuse problems develop.		
Keywords nordic adolescents' substance abuse, intervention, prevention, parental knowledge, intoxicant, Icelandic model		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1	Opinnäytetyön tausta.....	3
2.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	4
2.3	HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta	5
3	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ JA KASVATUSKUMPPANUUS	6
3.1	Ehkäisevä päihdetyö.....	6
3.1.1	Lainsäädäntö.....	7
3.1.2	Päihteet	9
3.1.3	Kouluikäisten päihdekäyttäytyminen	13
3.1.4	Islannin malli.....	15
3.2	Kasvatuskumppanuus ja vanhempien osallistaminen ehkäisevään päihdetyöhön 16	
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	20
4.1	Tutkimusmenetelmä	20
4.2	Aineiston haku	23
4.3	Valittu aineisto	29
5	AINEISTON ANALYYSI	36
5.1	Vanhemman keinot toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä	36
5.2	Kasvatuskumppanuuden merkitys ehkäisevässä päihdetyössä	39
5.3	Vanhemman osallisuuden ja vanhemmuuden vahvistaminen sekä tukeminen ..	43
6	POHDINTA	45
6.1	Kasvatuskumppanuus ehkäisevässä päihdetyössä	45
6.2	Tutkimustavan ja eettisyyden pohdinta	46
	LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee ehkäisevää päihdetyötä sekä vanhempien osallistamista siihen. Ehkäisevän päihdetyön malleja on monia, joista yksi on Islannista lähtöisin oleva Islannin malli. Perehdyn Islannin malliin sekä Pohjoismaissa käytettyihin ehkäisevän päihdetyön toimintamalleihin kartoittaakseni niissä käytettyjä toimintatapoja sekä niiden toimivuutta vanhempien osallistamiseksi kouluikäisten ehkäisevään päihdetyöhön kasvatuskumppanuuden edistämiseksi. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, millaiset toimintatavat ehkäisevässä päihdetyössä ovat osoittautuneet toimiviksi kasvatuskumppanuuden sekä vanhempien osallistamisen edistämiseksi.

Ehkäisevän päihdetyön tarkoituksena on vähentää päihteistä aiheutuvia haittoja sekä ehkäistä niiden kehittymistä. Työn tavoitteena on vaikuttaa ihmisten suhtautumiseen päihteisiin liittyvissä asioissa, jotta päihteiden kysyntään, saatavuuteen, tarjontaan sekä päihdehaittoihin voitaisiin vaikuttaa niitä vähentävästi. (Päihdehaittojen ja riippuvuuksien ehkäisy, ehkäisevä päihdetyö.)

Opinnäytetyö on aiheellinen, koska yhä useampi suomalainen ei koe esimerkiksi huumeaineiden käyttöä vaaralliseksi ja samaan aikaan päihteiden saatavuus on helpottunut ja erinäiset kokeilut lisääntyneet. Huumeita tarjotaan erityisesti nuorille henkilöille (15–24 vuotiaalle), ja tämän lisäksi vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä saman ikäisistä nuorista 55 % oli vastannut, että mietojen huumeaineiden saaminen olisi melko helppoa nopealakin aikataululla. (Karjalainen, Pekkanen, Hakkarainen & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020, 13–15.) Asenteiden muuttuessa päihdeystävällisemmiksi on tärkeää etsiä toimivia keinoja ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi, jolloin pitkällä tähtäimellä voitaisiin vaikuttaa siihen, ettei päihdemieltisyys lisääntyisi ja näin ollen haasteet yhteiskunnassa ja kansalaisilla lisääntyisi.

Suomen hallitusohjelmaan on asetettu yhdeksi tavoitteeksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen esimerkiksi luomalla Islannin mallista suomalainen toteutus, ja tähän toimeksi-antajanikin pyrkii hankkeellaan. Lisäämällä harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen sekä vahvistamalla aamu-, iltapäivä- sekä kerhotoimintaa ja niiden laatua sekä eri toimijoiden välistä yhteistyötä on mahdollista parantaa lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallisuuteen yhteiskunnassa tasa-arvoisesti. Lisäksi erinäisillä ohjelmilla (Valtakunnallisen nuorisotyön- ja politiikan ohjelma sekä Ohjaamo-toiminta) pyritään vähentämään syrjäytymistä, lisäämään osallisuutta, parantamaan koulukuntoisuuden arvioinnin luotettavuutta sekä yksilöllisyyttä sekä puuttumaan nuorten päihteidenkäyttöön. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019, 167&175.)

Islannin mallissa lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi on pyritty lisäämään riskiteki-
jöiden vaikutusten vähentämiseen tähtävää toimintaa ehkäisevän päihdetyön saralla
vahvistaen samalla vanhemmuutta, opiskeluun kiinnittymistä sekä yhteisöön osallistumi-
seen liittyviä suojatekijöitä. He ovat keskittyneet lisäämään vanhempien osallisuutta nuor-
ten elämässä sekä luomaan mahdollisuuksia perheille viettää enemmän ja tiiviimmin aikaa
yhdessä, millä on ollut positiivinen vaikutus nuorten päihdekokeilujen sekä päihteiden käy-
tön vähenemisessä. (Sigfúsdóttir, Thorlindsson, Kristjánsson, Roe & Allegrante 2008, 16
& 17.) Vanhempien osallisuutta on pyritty lisäämään vahvistamalla kasvatuskumppanuu-
den laatua vanhempien sekä eri toimijoiden välillä. Ideaalitalanteessa saumaton, kaikkia
osapuolia kunnioittava ja nuoren etua tavoitteleva yhteistyö sekä kaikkien osapuolten asi-
antuntijuuksien toistensa täydentäminen luovat nuorille turvallisen kasvuympäristön ja li-
säävät mahdollisuuksia toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä onnistuneesti. (Karila 2003, 59;
YK:n lasten oikeuksien yleissopimus.)

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön tausta

Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, yksi peruspilareista on tahto tarjota kaikille asukkaille yhtäläiset mahdollisuudet elämässä sekä tukea sitä tarvitseville. Käytännössä tämä on näkynyt esimerkiksi järjestelminä, joiden tarkoitus on ollut vähentää asukkaiden tuloeroja. (Pohjoismaiden neuvosto ja Pohjoismaiden ministerineuvosto 2020.) Ehkäisevän päihdetyön saralla esimerkiksi Islannissa käytössä olevassa mallissa on pyritty lisäämään kaikkien nuorten mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan perheen tuloista riippumatta, jolloin nuorten kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta sekä vaikutusmahdollisuuksista on lisääntynyt sekä tiiviissä ja positiivisessa yhteisössä eläminen on tukenut nuoria päihdeettömään elämään. (Ámundadóttir, Friðriksdóttir, Eggertsson, Sveinbjörnsson, Marteinsdóttir, Ármannsdóttir, Rúnarsdóttir, Sörheller & Jónsdóttir 2019, 2–4.)

Pohjoismaat ovat hyvinvointivaltioita. Hyvinvointivaltiolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi sosiaali- ja talouspolitiikkaa, jonka tehtävänä on vähentää taloudellista eriarvoisuutta sekä turvata valtion kansalaisia sosiaalisten riskien varalta. Suppeammin asiaa tarkasteltaessa hyvinvointivaltiolla voidaan tarkoittaa myös pelkästään julkisen sektorin toimintaa, joka tähtää esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhoidon sekä koulutukseen liittyvien palveluiden tarjoamiseen. (Blomberg 2014, 32.) Pohjoismaiden yhtenäinen linja hyvinvointivaltioina toimimisesta tarkoittaa hyvinvoinnista huolehtimisen vastuun jakamista, jolloin valtio toimii kansalaisilleen turvaverkkona sekä järjestää tarvittavat sosiaali- sekä terveyspalvelut joko itse tai yhteistyössä yksityisten toimijoiden tai vapaaehtoistoiminnan kanssa. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat tasa-arvo, sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä universalismi, jonka tarkoituksena on taata kaikki sosiaaliset edut kaikille kansalaisille. (Laitinen 2019.)

Suomen tuoreimpaan hallitusohjelmaan on kirjattu päihdestrategian päivittämisestä ehkäisevän päihdetyön kehittämiseksi sekä päihdepalveluiden yhtenäistämiseksi riippuvuuksien vähentämiseksi (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019, 145). Ehkäisevä päihdetyö näkyy Suomessa asukkaille esimerkiksi yhtenäisinä lakiin ehkäisevästä päihdetyöstä kirjattuina linjauksina alkoholi-, tupakka-, huumeaine- sekä pelihaittojen aiheuttamien haittojen vähentämiseen tähtäävinä toimina. Ehkäisevän työn tavoitteena on lisätä ihmisten hyvinvointia ja turvallisuuden kokemusta sekä edistää terveyttä. Suomessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista sekä ohjauksesta. (Päihdehaittojen ja riippuvuuksien ehkäisy, ehkäisevä päihdetyö.)

Toimeksiantajana opinnäytetyölleni toimii HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta, nuorten huumeiden käytön ehkäisemiseen tähtäävä, hanke. Hankkeen tehtävänä on

löytää järjestelmällisempi tapa muodostaa nuorilähtöistä tietoa sekä löytää oikeat kanavat sen hyödyntämiseen, kokeilemalla sekä käyttämällä jo arvioituja toimintamalleja, kuten Islannin mallia, nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä huumeiden käytön ehkäisemiseksi. Hankkeen kohderyhmää ovat 2003-2008 syntyneet ja osittain heidän vanhempansa. (HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta 2019.) Tämän takia opinnäytetyönikin kohdentuu kouluikäisiin sekä heidän vanhempaisensa kasvatuskumppanuuden merkeissä.

Kasvatuskumppanuudessa ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksessa on vanhemmilla tai muulla laillisella huoltajalla. Palvelusta riippumatta henkilöstön tehtävänä on tuoda suhteeseen koulutuksensa tuomaa ammatillista osaamista sekä tietoa. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on saattaa yhteen vanhempien asiantuntijuus ja tiedot lapsesta henkilöstön asiantuntijuuden ja kokemusten kanssa lapsen hyvinvointia parhaiten edistävällä tavalla. Kasvatuskumppanuus rakentuu kunnioittavan vuorovaikutuksen pohjalle, jossa yhdistyvät kuulemisen, luottamuksen sekä dialogisuuden periaatteet. (Kekkonen 2012, 42 & 43.)

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tein opinnäytetyötäni HuuMa-hankkeelle. Opinnäytetyössäni tarkastelen Islannin mallia sekä Pohjoismaisia ehkäisevän päihdetyön toimintamalleja vanhemmuuden näkökulmasta ja selvitän, millaisten toimintamallien on todettu edistävän kasvatuskumppanuutta ehkäisevässä päihdetyössä, jotta vanhempien sekä muiden laillisten huoltajien olisi luontevampaa osallistua kouluikäisten lasten ja nuorten tukemiseen ehkäisevän päihdetyön parissa. Tavoitteenani on koota toimeksiantajalle tietoa vanhempien tukemisen muodoista 'Suomen Islannin mallin' luomisen avuksi. Tutkimuksen päätutkimuskysymys on: Miten Islannin mallissa ja Pohjoismaisissa ehkäisevän päihdetyön toimintamalleissa tuetaan vanhempien osallistumista kouluikäisten lasten ja nuorten ehkäisevään päihdetyöhön?

Opinnäytetyön aineiston rajaus Islannin malliin sekä Pohjoismaisiin ehkäisevän päihdetyön toimintamalleihin on perusteltua, koska Suomi on yhteiskuntarakenteeltaan samankaltainen muiden Pohjoismaiden kanssa, ja näin ollen on mahdollista poimia toimivia osia toisaalla käytettävistä toimintamalleista.

Opinnäytetyön tarkoitus on edistää kasvatuskumppanuutta kouluikäisille kohdennetussa ehkäisevässä päihdetyössä perehtymällä siihen, mikä vanhempien mielestä on ollut yhteistyötä lisäävää sekä edistäisi heidän osallisuuden kokemustaan. Vanhempien näkökulmasta asian tarkastelu on tärkeää, jotta tulevan kasvatuskumppanuuden ja kodin sekä eri

toimijoiden väliselle yhteistyölle saadaan varmempaa pohjaa uutta toimintamallia luodessa.

2.3 HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta

Toimeksiantajana opinnäytetyölleni toimii Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän (Phhyky:n) alaisena toimiva ja Sosiaalialan osaamiskeskus Verson hallinnoima sekä Lahden ammatikorkeakoulun osatoteuttama HuuMa (huumeeton maakunta) -hanke. Kolmivuotinen hanke aloitti toimintansa 1.1.2019, ja sen on määrä loppua 31.10.2021. (Haavisto 2019a.) Phhyky on 12 päijäthämäläisen kunnan (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila, Sysmä) omistama sosiaali- ja terveystoimintaa sekä ympäristöterveyden palveluita tuottava yhtymä (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä 2019). Phhyky:n alla toimiva Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitos vastaa Päijät-Hämeessä ja itäisellä Uudellamaalla sosiaalialan ammattilaisten osaamisen ja yhteistyön kehittämisestä sekä ylläpidosta (Sosiaalialan osaamiskeskus Verso liikelaitos 2019).

HuuMa-hanke toteutetaan Päijät-Hämeessä, Myrskylässä, Pukkilassa sekä Iitissä. Rahoitus hankkeeseen tulee Terveystieteiden edistämisen määrärahoista (Haavisto 2019a). Hanke edistää ja täydentää vuosina 2017-2018 tehtyä maakunnallista LAPE-kehittämistyötä yhteistyössä LAPE-agentin kanssa (Haavisto 2019b). LAPE-kehittämistyö on hallituksen kärkihankkeeksi, ja se loppui vuonna 2019. LAPE, eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma, tähtää palveluiden lapsi- ja perhekeskeisempään palvelukokonaisuuteen, joka vähentää eriarvoisuutta sekä pyrkii tuen oikea-aikaistamiseen. Tavoitteena on lisätä yhteistyötä eri palveluiden toimijoiden sekä perheiden kanssa. (Aula 2019, 2–4.)

HuuMa-hankkeen tarkoituksena on vaikuttaa kunnissa sekä maakunnissa niin, että nuorten huumeiden käyttöön liittyvää ehkäisevää työtä kehitetään konseptiksi, jota voitaisiin hyödyntää valtakunnallisesti (Haavisto 2019a). Hankkeen tavoitteet ovat:

- luoda systemaattinen tapa muodostaa nuorilähtöistä tietoa ja hyödyntää tietoa käytännössä
- saada käyttöön kokeiluja ja arvioituja toimintamalleja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä huumeekokeilujen ehkäisemiseksi
- saada käyttöön kattava, vaikuttava sekä kustannustehokas konsepti edistävän ja ehkäisevän työn tekemiseksi (HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta 2019).

3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ JA KASVATUSKUMPPANUUS

3.1 Ehkäisevä päihdetyö

Ehkäisevä päihdetyö on työmuoto, jonka tarkoituksena on vähentää sekä ehkäistä päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja. Työn tarkoituksena on vaikuttaa päihteiden saatavuuteen, tarjontaan ja kysyntään sekä päihdehaittoihin vähentävästi ja vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin edistämällä sitä, terveyttä ja turvallisuutta. Alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden lisäksi työn piiriin kuuluvat myös rahapeliriippuvuus ja muut toiminnalliset riippuvuudet. (Ehkäisevä päihdetyö 2019.)

Ehkäisevä päihdetyö tähtää terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen puuttamalla päihteiden käyttöön ja niihin liittyviin haittoihin. Esimerkiksi tupakointi sekä alkoholin liikakäyttö lisäävät erilaisten kansansairauksien ilmenemistä, kuten esimerkiksi sydän- ja verisuonisairauksia, erilaisia syöpiä sekä kroonisia keuhkosairauksia. Varhaisella riskien tunnistamisella ja puuttumisella pienenee riski vakavien ongelmien kehittymiselle sekä hoidon tarpeelle. Tilanteen vakavoituessa alkoholin riskikäyttö, tupakka- ja huumausaineiden käyttö sekä rahapeliongelmat voivat mennä ikään kuin käsikädessä ja yksilö voi lääkittä yhtä riippuvuuttaan toisella riippuvuutta aiheuttavalla toimella. Erityisen riskiryhmän päihdehaittojen kehittymiselle muodostavat henkilöt, joilla on sekä päihde- että mielenterveysongelmia. Esimerkiksi tupakointi on yleisempää mielenterveysongelmaisilla kuin muulla väestöllä, ja runsaan alkoholinkäytön taustalla voi olla ylikuormittuneisuutta tai masennusta, jolloin tukea tarvitaan paljon laajemmin. (Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen 2015, 14 & 22, 47.)

Valtio sekä kunnat ovat lailla velvoitettuja mahdollistamaan ehkäisevän päihdetyön toteutumisen. Ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista ja ohjauksesta vastaa valtakunnallisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ehkäisevässä päihdetyössä useat eri toimijat toimivat yhteistyössä. Viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt tekevät ehkäisevää päihdetyötä esimerkiksi kouluissa, kunnan sosiaali- ja terveystalveissa sekä nuoriso- ja vapaa-ajantoiminnassa. 'Virallisten' toimijoiden lisäksi jokainen kansalainen voi itse tehdä ehkäisevää päihdetyötä olemalla tiedonhankija ja -välittäjä omassa elinympäristössään. (Ehkäisevä päihdetyö 2019.) Ehkäisevä päihdetyö toteutuu esimerkiksi kouluissa niin, että kouluikäisiä opastetaan päihteiden vaikutuksista sekä käytön haitoista.

Suomessa ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmassa ehkäisevän päihdetyön kuusi painopistettä toimivat työn suuntaviivoina. Tarkoituksena on saada ehkäisevän päihdetyön toiminta yhtenäiseksi paikallisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti tehtäväksi yhteistyöksi, jossa viestintä päihdehaitoista on avointa ja perustuu tutkittuun tietoon. Tavoitteena

on tunnistaa riskikäyttö sekä haitat ajoissa ja tarjota tukea jo varhaisessa vaiheessa eri ikäisten ihmisten arkiympyröissä. Tähän pyritään lisäämällä ammattilaisten ehkäisevän päihdetyön osaamista ja näin varmistaa, että kaikilla sosiaali- ja terveysalalla työskentelevillä olisi valmiudet hyödyntää ehkäisevän päihdetyön materiaaleja työssään sekä tunnistaa riskikäyttö ja päihdehaitat ajoissa varhaisen puuttumisen mahdollistamiseksi. (Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma 2018.)

3.1.1 Lainsäädäntö

Seuraavat lait liittyvät keskeisesti opinnäytetyön aiheeseen. Päihteisiin liittyvistä laeista ilmenee Suomessa voimassaolevat käytänteet päihteiden käyttöön sekä keinoja niiden ja niistä aiheutuvien haittavaikutusten ehkäisemiseksi. Ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi on tärkeää tietää niin itse päihteistä ja niiden vaikutuksista kuin myös esimerkiksi siitä mitä lainsäädäntö sanoo.

Alkoholilaki 1102/2017

Alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla sekä valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa, kuten esimerkiksi alkoholipitoisten aineiden valmistusta, maahantuontia, myyntiä sekä markkinointia. Laki säättää myös, ettei alkoholia saa myydä tai anniskella alle 18-vuotiaille, selvästi päihtyneille tai häiritsevästi käyttäytyville eikä tilanteissa, joissa on perusteltua olettaa, että alkoholijuoma luovutetaan luvottomasti tai välitetään eteenpäin. (Alkoholilaki 1102/2017, 1§ & 2§, 37§.)

Huumausainelaki 30.5.2008/373

Lain tavoitteena on vähentää huumausaineiden liikkuvuutta Suomeen sekä Suomesta pois, niiden valmistusta, levittämistä sekä käyttöä ja näin ollen vähentää myös huumausaineista aiheutuvia terveyshaittoja (Huumausainelaki 30.5.2008/373, 1§). Huumausaineiden hallussapito, valmistus, maahan tuonti ja maasta vienti, myynti, levittäminen, käyttäminen ja hallussapito sekä jopa hankkimisyrittäminen ovat kaikki Suomessa rikoslain mukaan rangaistavia toimia. Rangaistukset vaihtelevat lievemmissä tapauksissa sakoista enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. (Rikoslaki 19.12.1889/39, 1§ & 2 a§.)

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 532/2015

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (532/2015, 3§&4§) ohjaa ehkäisevää päihdetyötä, joka tähtää päihdehaittojen vähentämiseen. Laki säättää, että ehkäisevän päihdetyön tulee perustua päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, tieteelliseen näyttöön sekä hyviin käytäntöihin. Aluehallintavirastojen tehtävänä on ohjata, suunnitella sekä kehittää toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä yhteistyössä muiden alueen

viranomaisten ja toimijoiden kanssa ja tukea toimialueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Kuntien tehtävänä on organisoida ehkäisevää päihdetyötä alueellaan sekä nimetä toiminnasta vastaava toimielin. Toimielimen tehtävänä on huolehtia siitä, että yksityiset henkilöt ja koko väestö on tietoinen päihdehaitoista sekä niiden ehkäisemisestä. Toimielimen vastuulla on myös tukea kunnan tehtävissä toimivia lisäämään osaamistaan päihdehaittoja vähentävissä toiminnoissa sekä kehittää päihdehuollon toimia. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015, 5§.)

Nuorisolaki 21.12.2016/1285

Laissa säädetään nuorisotyön ja -toiminnan edistämisestä. Lain tavoitteena on muun muassa edistää nuorten osallisuutta ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa. Lisäksi se pyrkii tukemaan nuorten kasvua sekä itsenäistymistä, harrastustoimintaa sekä edistää yhdenvertaisuutta ja oikeuksien toteutumista. Lain alaisuudessa toimivat esimerkiksi etsivät nuorisotyöntekijät sekä nuorten työpajat. (Nuorisolaki 21.12.2016/1285, § 1, 2, 10 &13.)

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41

Päihdehuoltolaki tähtää päihteiden ongelmakäytön ehkäisyyn sekä vähentämiseen ja pyrkii vaikuttamaan niistä aiheutuvien sosiaalisiin ja terveydellisiin haittoihin niitä alentaen. Lain tarkoituksena on myös edistää päihteiden käyttäjien sekä heidän läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. (Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41, 1§.)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää sekä ylläpitää ihmisten hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. Laki pyrkii vähentämään ihmisten välistä eriarvoisuutta ja lisäämään osallisuutta yhteiskuntaan. Lain tarkoituksena on turvata asiakkaille yhdenvertaisin perustein riittävät, tarpeelliset ja laadukkaat sosiaalipalvelut, joita sosiaalihuolto sekä kuntien eri toimialat yhteistyössä toteuttavat. Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on myös varmistaa, että asiakkaat saavat hyvää kohtelua ja palvelua asioidessaan sosiaalihuollon palveluissa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1§.)

Sosiaalihuoltoa on lain mukaan järjestettävä muun muassa jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi, päihteiden ongelmankäytöstä sekä mielenterveysongelmista aiheutuvaan tuen tarpeeseen sekä tuen tarpeessa olevien ihmisten läheisten ja perheiden tukemiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 11§). Laki velvoittaa kuntia tarjoamaan sosiaalipalveluja esimerkiksi edellä mainittuihin tilanteisiin sosiaalityönä, perhetyönä, päihdetyönä, mielenterveystyönä tai kasvatus- ja perheneuvontana

(Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§). Päihdetyön tarkoituksena lain mukaan on vähentää sekä poistaa päihteisiin liittyviä hyvinvointia sekä turvallisuutta vaarantavia tekijöitä sekä ennaltaehkäistä niitä tukemalla päihteettömyyttä. Sosiaalihuoltolaki määrittelee päihdetyöhön kuuluviksi toimiksi seuraavat:

- ohjauksen ja neuvonnan tarjoaminen
- päihteidenkäyttäjille sekä heidän läheisilleen tarjottavat sosiaalihuollon erityispalvelut
- päihteettömyyttä tukevat sekä päihteiden ongelmakäytön takia tarvittavat sosiaalipalvelut. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 24§.)

Tupakkalaki 549/2016

Tupakkalain (549/2016, 1§, 32§&33§, 45§, 53§, 74§) tavoitteena on saada ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien sekä riippuvuutta aiheuttavien tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö loppumaan. Laissa säädetään keinoista, joilla ehkäistään käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä, edistetään tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä haitalliselta savulta. Laki säättää esimerkiksi, että vähittäismyynnissä olevien tupakkatuotteiden myyntipakkauksissa tulee olla suomeksi ja ruotsiksi varoitustekstit tupakkatuotteiden terveyshaitoista, tupakansavun haitallisuudesta sekä tupakanpolton lopettamista koskevia tietoja. Lisäksi tupakkatuotteista tai niiden vähittäismyyntipakkauksista ei saa tehdä houkuttelevia eivätkä ne saa kannustaa tuotteiden käyttöön. Tupakkatuotteita ei saa myydä tai käyttää päiväkotien, perhepäivähoidon, lastensuojelua tai mielenterveyspalveluita alle 18-vuotialle tarjoavien laitosten läheisyydessä, perusopetusta, lukio-opetusta tai ammatillista koulutusta antavien laitosten sisä- tai ulkotiloissa. Laissa säädetään myös, että tupakka- tai nikotiinivalmisteita ei saa myydä, luovuttaa tai välittää alle 18-vuotiaille.

3.1.2 Päihteet

Päihteistä ehkäisevän päihdetyön piiriin kuuluvat alkoholi, tupakkatuotteet, huumausaineet sekä muut päihtymistarkoituksessa käytettävät aineet (Ehkäisevä päihdetyö 2019).

Alkoholi

Puhuttaessa alkoholista useimmiten puhutaan etanolista, joka on käymisprosessin myötä syntynyt kemiallinen yhdiste. Alkoholi liukenee hyvin veteen, ja alkoholijuomat jaetaan niiden alkoholipitoisuuden mukaan mietoihin (esim. oluet, siiderit ja miedot viinit) ja väkeviin (esim. sherryt ja väkevät viinit) juomiin. Suomessa eniten kulutettuja alkoholijuomia ovat oluet, siiderit sekä viinit. (Alkoholi 2017.)

Alkoholi vaikuttaa pääosin keskushermostoon sen toimintaa lamauttaen. Suurin osa etanolista imeytyy elimistöön ohutsuolen alkuosasta, ja alkoholin määrä veressä on huipussaan puolesta tunnista tuntiin alkoholiannoksen nauttimisesta. Alkoholin vaikutukset riippuvat hyvin paljon ihmisen henkilökohtaisista ominaisuuksista (sukupuoli, ikä, paino, geeniperimä sekä hormonaaliset tekijät) sekä nautittujen annosten määrästä. Pienien annosten nauttimisella alkoholi saattaa vaikuttaa virkistäen, rentouttaen ja lisäten sosiaalisuutta sekä puheliaisuutta. Suuremmilla annoksilla, alkoholin pitoisuuden kasvaessa veressä lähemmäs yhtä tai jopa kahta promillea, sen lamaavat vaikutukset näyttäytyvät suuremmassa valossa. Tällöin päihtyneen henkilön mielialat saattavat vaihdella voimakkaasti, puhe sammaltaa, arviointikyky sekä fyysinen toimintakyky heikentyä. (Alkoholi 2017.)

Suurina annoksina nautittuna alkoholi (alkoholimyrrytys) voi johtaa koomaan, hengitysteiden lamaantumiseen sekä kuolemaan. Lähes puolet Suomessa tapahtuvista myrkytyskuolemista liittyvät alkoholin käyttöön. Lisäksi runsaalla ja pitkäaikaisella käytöllä on tuhoavia vaikutuksia koko elimistöön, erityisesti maksaan ja aivoihin. Alkoholin käyttö on hyvin haitallista erityisesti nuorena, sillä aivojen vielä kehittyessä ja alkoholin vähentäessä hermosolujen haarakkeita sekä pienentäen aivojen solujen kokoa, alkoholin käytöllä voi olla pysyviä vaikutuksia nuoren työmuistin, tarkkaavaisuuden, avaruudellisen hahmotuskyvyn ja toiminnanohjauksen kehitykseen. (Alkoholi 2017.)

Alkoholia voidaan nauttia myös yhdessä esimerkiksi lääkaineiden (bentsodiatsepiinit ja opioidit) kanssa, jolloin molemmat aineet tehostavat toistensa vaikutusta ihmisen kehossa. Myös muiden päihdyttävien aineiden yhteiskäyttö alkoholin kanssa lisäävät riskiä yliannostukseen, kuten esimerkiksi gamman tai lakan käyttö. (Alkoholi 2017.)

Tupakkatuotteet

Tupakkatuotteet ovat Suomessa laillisia päihteitä täysi-ikäisille. Savukkeet, sikarit, piiput ja vesipiiput ovat yleisimpiä tupakkatuotteita, joita Suomessa kulutetaan. Suomalaisista 15–17 % tupakoi päivittäin. (Tupakka 2020). Poltettavien tupakkatuotteiden lisäksi on olemassa suussa käytettävää nuuskaa. Ruotsia lukuun ottamatta nuuskan myyminen on kiellettyä kaikissa Euroopan maissa, mutta nuuskaa saa tuoda maahan omaan käyttöön. Suomessa eniten säännöllisesti nuuskaa käyttäviä ovat nuoret. (Nuuska 2018.)

Tupakkatuotteiden päihdyttävä vaikutus tulee nikotiinista. Aine lisää muun muassa dopamiinin eritystä kehossa ja lisää mielihyvän tunnetta ja toimii piristävänä päihteenä. Poltettavissa tupakkatuotteissa nikotiini imeytyy nopeasti verenkiertoon keuhkojen välityksellä ja saavuttaa aivot muutamissa sekunneissa. (Tupakka 2020.) Nuuskan sisältämät aineet puolestaan imeytyvät suun limakalvojen kautta verenkiertoon. Nikotiinin imeytyminen ei

ole yhtä nopeaa kuin poltettavissa tupakkatuotteissa, mutta vaikutus on pitkäkestoinen. (Nuuska 2018.)

Tupakkatuotteet ovat yksiä voimakkaimmin riippuvuutta aiheuttavia päihteitä. Riippuvuus voi olla psyykkistä (tarve käyttää päihdettä, himo päihdyttävään aineeseen) tai fyysistä. Fyysisessä riippuvuudessa elimistö tarvitsee tietyn määrän nikotiinia säännöllisesti pystyäkseen toimimaan normaalisti. Nikotiinivajeen seurauksena voi olla fyysisiä vieroitusoireita kuten pahoinvointia, ärtyisyyttä ja keskittymisvaikeuksia. (Tupakka 2020; Nuuska 2018.)

Poltettavilla tupakkatuotteilla on paljon pitkän aikavälin terveyshaittoja. Ne lisäävät riskiä moniin syöpiin, kuten esimerkiksi keuhkosyöpään. Muita korkean riskin pitkäaikaisen käytön terveyshaittoja ovat keuhkohtaumatauti sekä esimerkiksi sepelvaltimotauti (Tupakka 2020.) Pitkäaikainen tupakkatuotteiden käyttäminen vaurioittaa suunluuetta. Nuuskan käyttäminen vaurioittaa erityisesti hampaiden purupintoja ja ikeniä. Myös nuuskan käytöllä on yhteys korkeampaan riskiin sairastua erilaisiin syöpiin, kuten suu-, kurkku- ja haimasyöpiin. (Nuuska 2018.)

Huumausaineet

Lääketieteellisesti huumausaineilla tarkoitetaan aineita, jotka vaikuttavat ihmisten psyykkisiin toimintoihin, tunteisiin sekä esimerkiksi mielialoihin (Huumeet ja laki 2017). Suomessa yleisimpiä huumausaineita ovat stimulantit amfetamiini ja ekstaasi, kannabis (esim. hasis, marihuana), khat, kokaiini ja hallusinogeeni LSD. Laissa määritettyjen huumausaineiden rinnalle ovat nousseet erilaiset muuntohuumeet, jotka voivat olla hengenvaarallisia sisältämiensä ainesosien ja pitoisuuksiensa vaihtelevuuden ja aikaisemman käyttäjäkokoisuuden vähäisyyden tähden. Suomessa omaan käyttöön tulevia muuntohuumeita tilataan lähinnä internetin välityksellä. (Huumausaineet 2019.)

Amfetamiini

Amfetamiini on stimulantti, jota valmistetaan lääketeollisuudessa sekä laittomissa laboratorioissa. Sitä voidaan käyttää suun kautta esimerkiksi tabletin muodossa, nuuskaamalla, polttamalla tai suonensisäisesti. Amfetamiini aiheuttaa voimakasta psyykkistä ja fyysistä riippuvuutta. Sen käytön vaikutuksena voi olla esimerkiksi ruokahaluttomuutta, ylienergiisyyttä, seksuaalisuuden ja voimakkuuden tunnetta, sekavuutta ja aistiharhoja sekä masennusta. Pitkäaikaisella käytöllä voi olla vaikutusta persoonallisuuteen. Käytöstä voi aiheutua erilaisia paniikki- ja vainoharhatiloja sekä joskus skitsofreniaa. (Huumeista 2019.)

Ekstaasi

Ekstaasi vaikuttaa keskushermostoon tuottaen käyttäjälleen voimakkaan hyvänolon tunteen, piristymistä ja esimerkiksi lisääntyneitä fyysistä suorituskykyä. Käyttö voi aiheuttaa myös hallusinaatioita, lämmönsäätelyn häiriöitä ja lihaskrampeja. Sivuvaikutuksena ekstaasin käytöllä voi olla myös aggressiivisuutta, ahdistusta tai masennusta. Ekstaasia voidaan käyttää tabletteina tai kapseleina ja niiden vaikutusaika on neljästä tunnista kuuteen tuntiin ja se aiheuttaa psyykkistä riippuvuutta. (Huumeista 2019.)

Kannabis

Kannabista valmistetaan erilaisista hamppukasvilajikkeista ja sitä voidaan käyttää levynä, öljynä tai kuivana rouheena. Kannabista pääasiallisesti poltetaan tai käytetään ruoan tai teen seassa. Kannabiksen käyttö heikentää arviointi-, koordinointi- sekä reaktiokykyä ja vaikuttaa heikentävästi ihmisen muistiin. Toisille kannabis tuottaa mielihyvää ja toimii rentouttavana aineena, kun taas toisia käyttö ahdistaa ja aiheuttaa epämukavuutta. Pitkäaikaisella käytöllä on poltettaessa samoja vaikutuksia kuin tupakalla. Kannabiksen runsas käyttö voi aiheuttaa käyttäjälleen psykoosin ja käyttö altistaa ahdistus- sekä masennushäiriöiden kehittymiselle sekä lisää mahdollisuuksia sairastua skitsofreniaan. Käyttö aiheuttaa lähinnä psyykkistä riippuvuutta. (Huumeista 2019.)

Kokaiini

Kokaiini valmistetaan kokapensaanlehdistä ja siitä tehdään joko valkoista jauhetta tai tahnaa. Kokaiinia käytetään nuuskaamalla, suonensisäisesti tai polttamalla. Kokaiini stimuloi keskushermostoa ja vaikuttaa antaen käyttäjälleen euforisen sekä energisen tunteen, joskus myös pelkotiloja. Fyysisiä oireita voivat olla vapina, huimaus sekä lihaskrampit. Kokaiini on voimakkaasti riippuvuutta aiheuttava huumausaine. Voi aiheuttaa toimintahäiriöitä sydämeen sekä sydänkohtauksia. Lisäksi koomatilaan ja äkkikuolemaan johtavat aivohalvaukset sekä neurologiset kohtaukset ovat mahdollisia. (Huumeista 2019.)

LSD

LSD on hallusinogeeni, joka aiheuttaa käyttäjälleen aistiharhoja. Sitä voidaan käyttää tabletin, kapselin, jauheen tai liuoksen muodossa. LSD:ta voidaan käyttää myös imeytettynä sokeripalaan tai paperiin. LSD vaikuttaa aiheuttaen käyttäjälleen voimakkaita aistiharhoja kuten näköhallusinaatioita ja aistien herkistymistä tai vääristymistä. Lisäksi käyttö voi aiheuttaa hetkellisesti kohonnutta verenpainetta, hikoilua, vapinaa sekä pelkotiloja ja pahoinvointia. Henkilöllä, jolla on persoonallisuudenhäiriö, LSD:n käyttö voi aiheuttaa ensimmäiselläkin käyttökerralla pysyviä persoonallisuuden muutoksia. Lisäksi tämä huume voi aiheuttaa pitkäaikaisia psykooseja. (Huumeista 2019.)

Muut

Muita päihtymiseen käytettäviä aineita voivat olla esimerkiksi tietyt lääkkeet väärinkäytettyinä, sienet tai esimerkiksi erilaiset liimat, maalit, ohenteet ynnä muut kemikaalit impattuina (Lääkkeiden väärinkäyttö 2019).

Lääkkeillä, jotka vaikuttavat ihmisen hermostoon tai tunnetiloihin, kuten morfiinijohdannaiset kipulääkkeet ja esimerkiksi bentsodiatsepiinit, voivat väärinkäytettyinä olla päihdyttäviä. Väärinkäytöllä tarkoitetaan yleensä tarkoitettua suurempien annosten ottamista sekä lääkkeiden ottamista yhdessä toisten päihhteiden, kuten alkoholin kanssa, jolloin molempien päihdyttävien aineiden vaikutukset voivat vahvistua yhdessä. Tietyt lääkkeet yhdistettynä muiden päihdyttävien aineiden, kuten alkoholin kanssa, voi olla hengenvaarallista. (Lääkkeiden väärinkäyttö 2019.)

Päihtymistarkoituksessa syötävät sienet sisältävät usein psilosybiinia tai psilosiinia, kuten esimerkiksi suippomadonlakki, jota kasvaa myös Suomessa. Päihhteenä sieniä käytetään useimmiten joko tuoreeltaan tai kuivattuna syöden. Psilosybiinisienet ovat Suomessa luokiteltu huumausaineiksi ja niillä on käyttäjälleen psykedeelisiä vaikutuksia. Päihhteenä käytettävät sienet vaikuttavat voimakkaasti ajatteluun sekä aisteihin. Ihmisillä, joilla on perinnöllisiä taipumuksia psykoottiseen oireiluun, voi esiintyä kyseisiä oireita heidän käyttäessään psykedeelejä. (Sienet 2017.)

Imppauksella tarkoitetaan päihtymistarkoituksessa erilaisten aineiden sisään hengittämistä sekä haistelua. Erilaisia kemikaaleja hengitetään useimmiten alkuperäispakkauksesta suun tai nenän kautta, mutta ainetta voidaan myös siirtää esimerkiksi pussiin, jolloin tätä hengitellään pussista. Imppaus on Suomessa melko harvinaista ja käyttö painottuu nuorten keskuuteen. Nuorilla imppaukskokeiluja tapahtuu noin joka kymmenennellä nuorella, imppaus on heillä usein kokeiluluontoista tai satunnaista. Imppaus vaikuttaa lähinnä keskushermostoa lamaannuttaen ja vaikutuksia on verrattu alkoholista saatuun humalatiilaan (estottomuutta, euforiaa sekä jännityksen tunteita.) Ei toivottuina vaikutuksina imppaajalle voi tulla ärtyneet limakalvot sekä hengitystiet, pahoinvointi, yskä, muistikatkokset, sekavuus sekä aistiharhoja. (Imppaus 2017.)

3.1.3 Kouluikäisten päihdekäyttäytyminen

Sosiaalihuoltolaissa alle 18-vuotias määritellään lapseksi ja 18–24-vuotias nuoreksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§). Suomessa suurin osa nuorista kokeilee päihhteitä vähintään kerran (Asiaa nuorten päihhteidenkäytöstä 2019). Päihhteiden käyttö alkaa nuorten keskuudessa useimmiten tupakasta (savukkeet, sikarit, piipputupakka, nuuska) 13–15 ikävuoden välisenä aikana. Osa juo myös ensimmäisen alkoholihumalansa saman ikäisenä. Kanna-bis on Suomessa eniten nuorten keskuudessa kokeiltu huumausaine. Kaikki nämä

päihteet voivat aiheuttaa riippuvuutta sekä käytön lopettamisen jälkeen vieroitusoireita. Päihteitä nuoret nauttivat usein hyvänolontunteiden tai huumaavaan vaikutuksen vuoksi sekä vastaavasti myös turruttamaan ahdistustaan tai pahaa oloaan. Eniten käytettyjä päihteitä suomalaisnuorten keskuudessa ovat tupakka ja alkoholi. (Päihdeongelmat 2019.)

Suomessa 8. ja 9. luokkalaisista päivittäin tupakoi noin 6,9 % kun taas lukion ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista 3,4 %. Ammatillisten oppilaitosten saman ikäisistä opiskelijoista tupakkaa päivittäin käyttävät puolestaan jopa 23,2 %. Itsensä humalaan vähintään kerran juovia saman ikäisiä peruskoululaisia on 10,2 %, lukiolaisia 18,3 % ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita 28,1 %. Kannabiskokeiluja on 7,5 %:lla peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista, 11,6 %:lla lukiolaisista sekä 20,6 %:lla ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista. Peruskouluikäisistä sekä lukiota käyvistä oppilaista kannabista kokeileva on useimmiten poika, kun taas ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleva kannabiksen kokeilija on useimmiten tyttö. (Asiaa nuorten päihteidenkäytöstä 2019.)

Päihteiden käyttäminen ja kokeileminen uhkaavat nuorten terveyttä ja kehitystä (Päihdeongelmat 2019). Nuorten päihdeongelmat ovat suoraan yhteydessä heidän mielenterveyteensä. Useimmiten päihdehäiriö alkaa kehittyä 14–15-vuotiaana. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan henkilön oireillessa seuraavanlaisesti, voidaan puhua päihdehäiriöstä:

- henkilöllä on pakonomainen halu käyttää päihteitä
- henkilön kontrolli suhteessa päihteiden käyttöön on heikentynyt
- henkilön elämä on keskittynyt päihteen käytön ympärille
- henkilö tarvitsee päihdettä entistä suurempia määriä
- henkilö kärsii vieroitusoireista
- henkilöllä on toistuvasti vaikeuksia suoriutua velvoitteista (koulu, työ, koti)
- henkilöllä on toistuvaa päihteidenkäyttöä fyysisesti vaarallisissa tilanteissa
- henkilö toistuvasti rikkoo lakia
- henkilön päihteiden käyttö jatkuu haitoista huolimatta. (Nuorten päihteidenkäyttö ja päihdehäiriöt 2018.)

Päihteiden väärinkäytölle altistavia riskitekijöitä on monia ja ehkäisevässä päihdetyössä olisikin keskityttävä näiden haavoittavien tekijöiden vaikutuksen vähentämiseen yksilöiden elämässä. Geneettinen alttius, tietyt persoonallisuuden piirteet (kuten impulsiivisuus ja riskihakuisuus), mielenterveysongelmat, käytöshäiriöt, perheessä tapahtuvat laiminlyönnit sekä hyväksikäytöt, syrjäytyminen opiskelu- tai työelämästä sekä irtolaisuus yhteiskunnasta

vaikuttavat ihmiseen negatiivisesti sekä lisäävät riskiä päihdelähtöisten ongelmien alkamiseksi. (Kailanto 2018, 1.)

Mikäli lapsen tai nuoren elämässä on huomattavissa edellä mainitun kaltaista oireilua ja merkkejä mahdollisesta päihdeongelmasta on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset velvoitettuja puuttumaan asiaan. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa ammattihenkilöstön ilmoittamaan huomaamistaan epäkohdista lasten ja nuorten kasvuoloista. Kunnassa toimivien viranomaisten tulee yhteistyössä seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja ehkäistä sekä poistaa kasvuolojen epäkohtien syntymistä aiheuttavia tekijöitä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 9§.)

Nuorten päihdehäiriöihin on helpompi puuttua ja vaikuttaa, kun ne huomataan hyvissä ajoin ennen suurempien ongelmien kehittymistä. Moniongelmallisuus on yleistä päihdehäiriöisen nuoren tapauksessa ja kehitysasteen mukaisen hoidon lisäksi on huomioitava nuoren sosiaalinen ympäristö ja sen vaikutus nuoren elämään. (Nuorten päihdeidenkäyttö ja päihdehäiriöt 2018.) Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena onkin vahvistaa nuorten kykyjä sekä pystyvyyttä tukemalla heidän tervettä sekä turvallista kehittymistään auttamalla heitä kiinnittymään erilaisiin yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Tehokas ehkäisevä päihdetyö auttaa niin lapsia, nuoria kuin myös aikuisia sitoutumaan perhesuhteisiin, opiskeluun, työelämään sekä erilaisiin yhteisöihin. (Kailanto 2018, 1.)

Kaikissa lasta koskevissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsiin liittyvissä asioissa on erityisesti huomioitava, että tehtävät toimenpiteet ja ratkaisut turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen sekä hyvinvoinnin, ikä- ja kehitystason mukaista huolenpitoa sekä ymmärrystä, turvallisen kasvuympäristön sekä ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden sekä tarvittavat eväät itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen kasvamiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 5§.)

3.1.4 Islannin malli

Alkuperäinen Islannin malli perustuu tutkittuun tietoon. Mallin tarkoituksena on keskittyä riskitekijöiden vaikutuksen vähentämiseen ehkäisevän päihdetyön saralla, samalla vahvistuen vanhemmuuteen, opiskeluun sekä yhteisöihin liittyviä suojatekijöitä. Islannissa mallin käyttöönoton jälkeen nuorten alkoholin käyttö, tupakointi sekä kannabiksen kokeilujen määrät ovat olleet laskussa. Islannin malli on myös lisännyt perheiden yhtenäisyyttä lisäten yhdessä vietettyä aikaa sekä vanhempien osallisuutta nuorten elämiin. Vanhempien osallisuuden lisääntyminen näkyy esimerkiksi siinä, että vanhemmat ovat alkaneet olemaan enemmän tietoisia siitä keitä lasten ja nuorten kaverit ovat, missä he yhdessä

liikkuvat ja mitä he tekevät. (Sigfúsdóttir, Thorlindsson, Kristjánsson, Roe & Allegrante 2008, 16 & 17.)

Islannin mallin tarkoituksena on kehittää yhteiskunnasta turvallisempi (ei väkivaltaa, hyväksikäyttöä, kiusaamista) sekä toiminnaltaan yhtenäisempi. Se pyrkii tarjoamaan jokaiselle ikätasoista harraste ja vapaa-ajan toimintaa sekä poimimaan ja tukemaan tehokkaammin koulupudokkaita takaisin yhteiskuntaan. Näin ollen lapset ja nuoret kokevat kuuluvansa yhteiskuntaan, jolloin myös kiinnittyminen siihen on helpompaa ja yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi kasvaminen on luonnollista. Muun tekemisen tarjoaminen ja tiiviiden päihteettömyyttä edistävien yhteisöjen luominen auttavat lapsia ja nuoria saamaan päihteettömän lapsuuden ja nuoruuden. Positiivisesti virittäytynyt kasvuympäristö auttaa lapsia ja nuoria oppimaan kunnioitusta niin itseään kuin myös muita ihmisiä kohtaan. Esimerkiksi terveen kehokuvan muodostus ja terve itsetunto toimivat hyvinä suojatekijöinä elämän varrella. (Ámundadóttir, Friðriksdóttir, Eggertsson, Sveinbjörnsson, Marteinsdóttir, Ármannsdóttir, Rúnarsdóttir, Sörheller & Jónsdóttir 2019, 2–4.)

Tiiviiden yhteisöjen, tekemisen tarjoamisen ja yhtenäisyyden tunteen lisäämisen lisäksi Islannissa on tehty muutoksia myös lainsäädäntöön tukemaan ennaltaehkäisevää päihdetyötä. Esimerkiksi alle 18-vuotiaille ei nykyään myydä enää tupakkatuotteita ja alkoholia myydään 20 vuotta täyttäneille. Tupakka- ja alkoholituotteiden mainonta on maassa kokonaan kielletty. Lisäksi Islannin lainsäädännössä on säädetty yleinen kotiintuloaika 13–16 vuotiaille (kesäisin kello 24, talvisin kello 22.) (Tuomaala 2017.) Lainsäädännön lisäksi tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien takaamiseksi Islannissa, jokainen 6–18-vuotias saa 400 euron ”harrasterahan”, jonka he voivat käyttää osallistuakseen harrastetoimintaan. Näin jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus harrastetoimintaan perheen ekonomisesta tai sosiaalisesta tilasta riippumatta. (Sigfusson, 50.)

3.2 Kasvatuskumppanuus ja vanhempien osallistaminen ehkäisevään päihdetyöhön

Kasvatuskumppanuus pohjautuu Yhdistyneiden kansakuntien, eli YK:n, lasten oikeuksien yleissopimukseen, jota sovelletaan alle 18-vuotiaisiin lapsiin sekä nuoriin (1 artikla.) Sopimuksessa säädetään, että lapsen edun on oltava aina pääpisteenä toiminnassa, kuitenkin huomioiden vanhemmat/huoltajat sekä heidän oikeutensa ja velvollisuutensa lastansa kohtaan (3 artikla.) (YK:n lasten oikeuksien yleissopimus.) Kasvatuskumppanuudessa on kyse siitä, että yhteistyö työntekijän sekä vanhemman tai muun laillisen huoltajan välillä pohjautuu nimenomaan yhteiseen päämäärään, joka on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen. Molemmat kasvattajat ovat omanlaisiaan asiantuntijoita ja tehtävässä yhteistyössä

täysin tasavertaisia. Yhteistyössä niin työntekijän kuin myös vanhemman tai muun laillisen huoltajan eri näkökulmista tulevien tietojen tulisi ideaalitulanteessa täydentää toisiaan. Kumppanuussuhde perustuu kunnioitukseen sekä yhteisiin tavoitteisiin lapsen kasvatuksessa. (Karila 2003, 59.)

Kasvatuskumppanuudessa kukaan osapuoli ei ole hallitsevassa asemassa, vaan kaikki toimijat ovat yhdenvertaisia. Palveluiden tarjoajat tuovat kumppanuussuhteeseen tietoa, tukea sekä erilaisia keinoja toimia, kuitenkin vanhempien tarpeita ja arvoja kunnioittaen. Vanhemmat tuovat kumppanuussuhteeseen puolestaan syvempää asiantuntijuutta perheestään ja lapsistaan.

Vanhempien tehtävänä on turvata lastensa kasvua sekä kehitystä lasten yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Vanhemmuudessa on kyse vuorovaikutteisesta ihmissuhteesta, jossa tehdään asioita lapsen puolesta sekä yhdessä aikaa viettäen. Vanhempien sekä muiden laillisten huoltajien tulisi turvata positiiviset sekä läheiset ihmissuhteet sukulaisiin sekä muihin lähipiiriin kuuluviin henkilöihin. Vanhemmuuteen kuuluu myös kasvatuksen lisäksi ikä- ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta sekä huolenpito. Huollettaville alaikäisille tulee tarjota virikkeellinen kasvuympäristö kehityksen turvaamiseksi. Lisäksi vanhempien sekä kasvatustuessa muuten olevien tehtävänä on suojella huollettaviaan fyysiseltä väkivallalta, epäasialliselta kohtelulta sekä kaikenlaiselta hyväksikäytöltä. (Laki lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361, 1§.)

Kasvatuskumppanuuden toisena osapuolena voi toimia esimerkiksi opettajat, nuoristyöntekijät, sosiaaliohjaajat tai päiväkotien henkilökunta. Esimerkiksi sosiaaliohjauksessa sosiaalihuoltolain (16§) mukaan neuvontaa, ohjausta sekä tukea annetaan niin yksilöille, perheille kuin yhteisöillekin. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja sovittaa yhteen erilaisia tukimuotoja. Sosiaaliohjaus on tavoitteellista työtä, joka tähtää asiakkaan ja tämän läheisten hyvinvoinnin sekä osallisuuden edistämiseen tukemalla elämäntilannetta vahvistavia tekijöitä sekä toimintakykyä (Sosiaalityö, sosiaaliohjaus ja omatyöntekijä 2017). Ehkäisevän päihdetyön saralla tämä voi olla esimerkiksi päihteisiin liittyvien haittojen yleiseen tietoon saattamista, vaihtoehtoisen ja mielekkään tekemisen tarjoamista tai varhaisessa vaiheessa tuen tarjoamista ja keskusteluapuna olemista esimerkiksi nuorteniloissa.

Lasten ja nuorten kehitykseen merkittävimmin vaikuttavia tekijöitä ovat perhe sekä vanhemmat. Perheenjäsenet aktivoivat lapsia ja nuoria kiinnittymään elinympäristöönsä sekä toimivat ikään kuin valvovina eliminä nuoren sekä elinympäristön ulkopuolisten yhteyksien välillä. Perheet tuovat sosiaalista sekä ekonomista pääomaa lasten ja nuorten elämiin. Sosiaalisella pääomalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi vanhemmuustaitoja, koulutusta,

kulttuuria, perhesuhteita sekä terveyttä. Ekonomisella pääomalla voidaan puolestaan tarkoittaa esimerkiksi varakkuutta, työmarkkina-asemaa ja asumisoloja. (Irwin, ym. 2007, 21.)

Perheiden on kuitenkin mahdollista tarjota hyvät edellytykset lasten ja nuorten kasvulle ja kehitykselle sosioekonomisista haasteista huolimatta. Suojatekijöiden avustamana vanhemmat pystyvät selviytymään vaikeuksista rankentavalla tavalla ja he siirtävät tämän selviytymistaidon eteenpäin lapsillensa. Turvalliset ja läheiset suhteen vanhempien ja lasten välillä puskuroivat pois vaikeidenkin haasteiden pitkäaikaisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Perheet tarvitsevat turvaverkkoja, kuten sosiaaliturvaa, palveluita sekä tarvittavaa rahallista tukea voidakseen vaikuttaa kykynsä vahvistaa lasten ja nuorten sietokykyä jokapäiväisistäkin vaikeuksista huolimatta. (Irwin, ym. 2007, 24–25.)

Ihmisten aivot kehittyvät pitkälle nuoruuteen saakka ja ne kehittyvät geenien sekä ympäristön jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Tämän läpi elämän kestävän psyykkisen kehityksen pohja luodaan lapsuudessa ja suojatekijöiden tehtävänä on turvata tätä kehitystä. Suojatekijät tarjoavat ihmisille ikään kuin turvaavia eväitä elämän varrelle, erilaisiin haasteisiin, joita jokainen joskus kokee. Varhaisessa elämänvaiheessa koetut negatiiviset kokemukset kulkevat ihmisten mielessä läpi heidän elämänsä sekä lisäävät riskiä huono-osaisuuteen. Tällaisia kokemuksia voivat olla esimerkiksi epätasapainoinen ja ristiriitainen hoivasuhde aikuisiin, rakkauden ja hyvän ravinnon puute tai laiminlyönteihin ja aliravitsemukseen liittyvä stressi. (Maternal, newborn, child and adolescent health 2019.)

Kasvuolojen vähäiset sosioekonomiset resurssit vaikuttavat ihmisiin pitkäaikaisesti. Vanhempien/hoitajien alhainen koulutustaso puolestaan vaikuttaa heidän tietotaitoihinsa, jolloin heillä on tarjota 'heikommat' eväät jälkikasvullensa. Korkeammassa ekonomisessa asemassa olevien vanhempien ja muiden laillisten hoitajien riski psyykkiseen huonovointisuuteen, kielteiseen minäkuvaan sekä masennukseen on pienempi kuin vähemmän tienaavilla vanhemmilla. Lisäksi krooniset fyysiset- sekä mielenterveyden vaikeudet, kuten perheväkivalta, synnytyksen jälkeinen masennus tai jokin muu krooninen sairaus vaikuttavat lapsen kehitykseen merkittävästi. Puutteet sosiaalisessa tai ekonomisessa pääomassa voivat vaikuttaa vanhempi-lapsi suhteeseen sitä alentavasti, jolloin koti ja perhe ei tarjoa lapsille ja nuorille niin paljoa oppimiskokemuksia. Lisäksi tilanteissa, joissa vanhempi ei kykene huolehtimaan lapsistaan, pakottaen jälkikasvun olemaan itse vastuussa omasta hyvinvoinnistaan, lapsen/nuoren fokus on liikaa selviytymisessä eikä niinkään elämässä etenemisessä, jolloin esimerkiksi tämän koulumenestys saattaa kärsiä ja tämä taas näkyy hänen aikuisuudessaan hänen sosioekonomisessa asemassaan, jolloin huono-osaisuudesta saattaa tulla ylisukupolvista ja jatkuvaa. (Irwin, ym. 2007, 22–23.)

Suojatekijät vahvistavat tekijöitä, jotka edistävät elämänlaatua. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan suojatekijöitä voidaan vahvistaa lisäämällä yksilön tai yhteisön sietokykyä ja joustavuutta, parantamalla ihmisten selviytymistaitoja, elämänlaatua sekä tyytyväisyyttä, kohottamalla itsetuntoa sekä tunnetta omasta hyvinvoinnista, noudattamalla terveellisiä elämäntapoja, takaamalla sosiaalista tukea, vahvistamalla fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen sekä henkisen terveyden tasapainoa, lisäämällä taloudellista turvallisuutta sekä luomalla sellaiset asumisolosuhteet ja elinympäristöt ihmisille, jotka tarjoavat heille tukea ja turvaa. (Mielenterveyden edistäminen 2014.) Suojatekijänä voi toimia kaikessa yksinkertaisuudessaan esimerkiksi vanhempien ja perheiden solmimat paikalliset suhteet. Yhteisöllisyys ja kuulumisen tunne lisää niin lasten kuin myös koko perheen hyvinvointia sekä sietokykyä. (Irwin, Siddiqi & Hertzman 2007, 25.)

Suojatekijöiden tehtävänä on siis turvata lasten ja nuorten fyysistä, emotionaalista sekä kognitiivista kehitystä. Ne on jaettu kolmeen kategoriaan; niihin, jotka toteutuvat muiden ihmisten seurassa (esimerkiksi reagoiva, tasapainoinen sekä tukea tarjoava hoiva vanhemmilta/hoitajilta sekä muilta lähiympäristön ihmisiltä), niihin, jotka liittyvät elinympäristöön (kuten esimerkiksi turvallisuus ja saatava tuki) sekä niihin, joilla taataan hyvinvointi esimerkiksi ravinto, lääketiede sekä väkivallalta ja kaltoinkohtelulta suojelu. (Maternal, newborn, child and adolescent health 2019.)

Vahvistavien ja suojaavien tekijöiden tukeminen sekä lisääminen yksilöiden elämässä auttavat edistämään mielenterveyttä sekä ennaltaehkäisemään mielenterveyden häiriöitä, jotka menevät usein käsi kädessä päihdehäiriöiden kanssa. Hyvinvoivat ihmiset omaavat tunteen siitä, että hallitsevat oman elämänsä. He voivat rehellisesti sanoa pitävänsä itsestään ja omaavat näin ollen hyvän ja terveen itsetunnon, joka helpottaa elämän positiivisessa mielessä suunnittelemista. Hyvinvoivien ihmisten on helppo löytää mielekästä tekemistä ja ylläpitää kestäviä, tyydyttäviä, sosiaalisia suhteita. Lisäksi hyvinvoivat ihmiset pystyvät myös kohtaamaan vastoinkäymisiä murtumatta niistä. (Mielenterveyden edistäminen 2014.)

Suojatekijöillä on merkittävä rooli riskialttiin käytöksen ennaltaehkäisemisessä. Suojatekijät ehkäisevät päihteiden väärinkäytön esiintymistä ja päihdeongelmien kehittymistä. Hyvä mielenterveys, tunne henkilökohtaisesta sekä sosiaalisesta pystyvyydestä, perheiden yhtenäisyys, sitoutuminen koulu- tai työmaailmaan sekä erilaisiin yhteisöihin suojaavat riskialttiiden käytösmallien syntyiseltä. Perheiden merkitys hyvinvoinnin kohotuksessa on suuri ja esimerkiksi vanhemmat voivat vahvistaa perhesiteitä osoittamalla vahvaa kiinnostusta lastensa tekemisiin ja läsnäoloon sekä osallistumalla jälkipolviensa elämään aktiivisesti. (Kailanto 2018, 1 & 2.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmä

Menetelmänä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käyttö on perusteltua, sillä on tarve koota tietoa kansainvälisistä lähteistä. 'Suomen Islannin mallin' löytämiseksi on loogista perehtyä siihen, miten Islannin mallia on sovellettu jo aiemmin Suomessa sekä maailmalla. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan koota yhteen jo olemassa olevia tutkimuksia ja muodostaa niistä eheä kokonaisuus (Johansson, Axelin, Stolt & Ääri 2007, 4–5). Vanhemmuuden huomioiminen osana kouluikäisten lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää päihde-työtä on tärkeää, joten on aiheellista koota tietoa siitä millaisia keinoja sekä toimintamalleja on ollut tai on jo käytössä ja kuinka toimivia nämä ovat olleet.

Kirjallisuuskatsauksia on olemassa monenlaisia, kuitenkin kaikkien kirjallisuuskatsauksien tarkoituksena on kartoittaa, millaista tietoa rajatulta aihealueelta on saatavissa. Yleisimmin kirjallisuuskatsaus on artikkeli, esitelmä tai opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on vastata johonkin tiettyyn tutkimusongelmaan, toisin sanottuna tutkimuskysymykseen. Menetelmän avulla saadaan tietoa siitä, kuinka paljon jostakin aiheesta on olemassa tietoa, millaisista näkökulmista aihetta on tarkasteltu sekä millaisin menetelmin sitä on tutkittu. (Kirjallisuuskatsaukset 2019.) Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena ei kuitenkaan ikinä ole referoida, tiivistää, siteerata tai raportoida löydettyjen aineistojen pohjalta, vaan saada eri lähteet keskustelemaan keskenään, vertailla niitä, analysoida niiden vahvuuksia sekä heikkouksia sekä hyödyntää löydettyä aineistoa laajempien päätelmien tekemiseksi (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 291–301).

Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen yleisimmin käytettyyn eri tyyppiin; kuvailevat- ja systemaattiset kirjallisuuskatsaukset sekä meta-analyysi (Kirjallisuuskatsaukset 2019; Salminen 2011, 6). Jokainen näistä katsaus tyypeistä eroaa hieman toisistaan tarkoitukseltaan, aineiston hankinnan tavoilta, määrittelyn sekä analysoinnin tapojen mukaan, mutta kaikissa kirjallisuuskatsauksissa tehdään kuitenkin seuraavat vaiheet; kirjallisuuden haku, aineiston kriittinen analysointi sekä johtopäätökset (Kirjallisuuskatsaukset 2019).

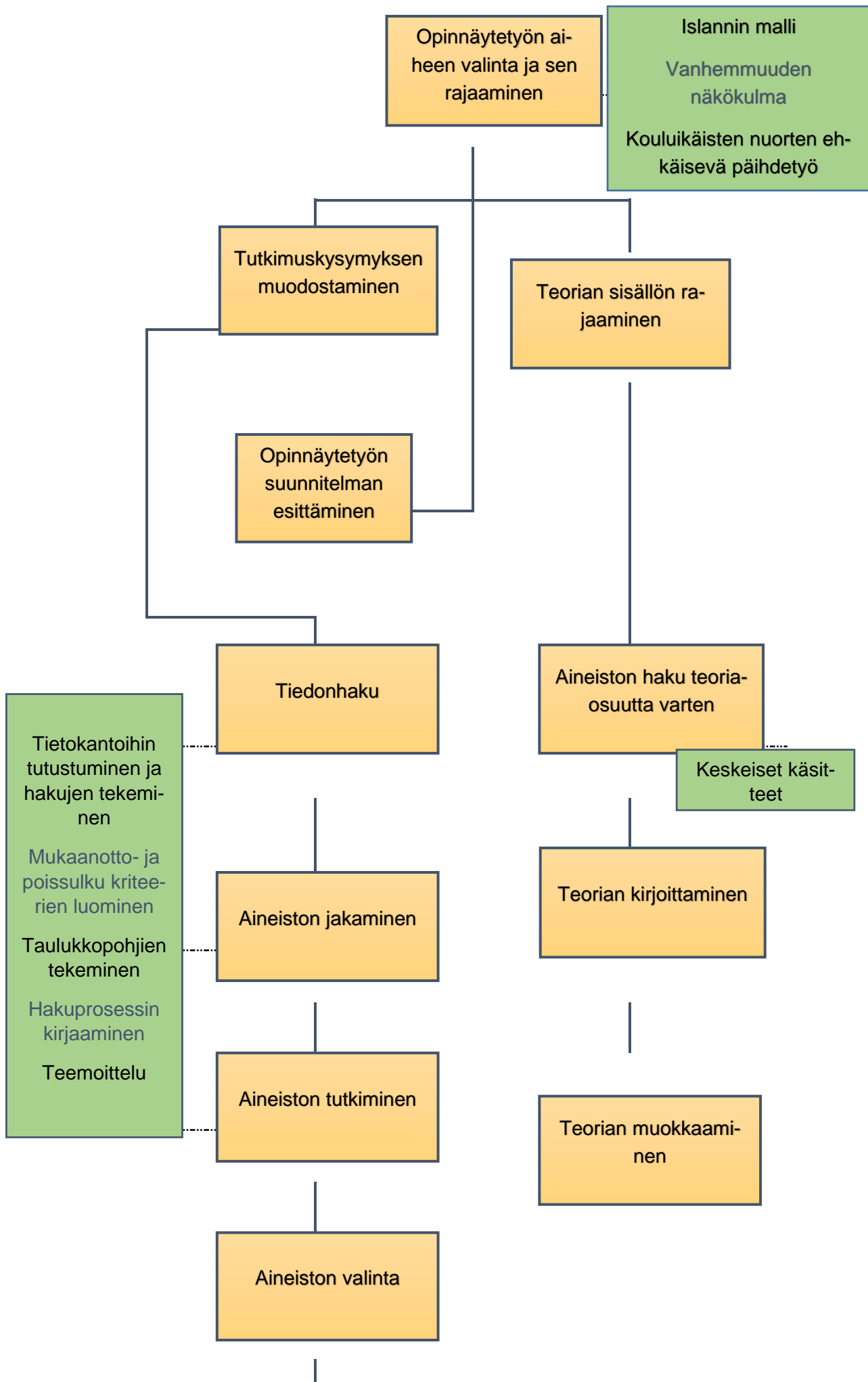
Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on tarkoitus vastata valittujen kirjallisten materiaalien perusteella tutkimuskysymykseen, jotta aikaansaataisiin kuvaileva, laadullinen vastaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on nelivaiheinen; 1) tutkimuskysymyksen laatiminen, 2) aineiston hankkiminen ja valitseminen tarvittavien rajojen sisäpuolelta, 3) kuvailun rakentaminen sekä 4) tulosten tarkasteleminen. (Kangasniemi, ym. 2013, 291–301.) Kuvailevia

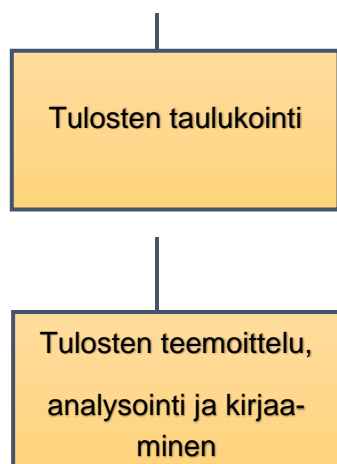
kirjallisuuskatsauksia ovat esimerkiksi narratiivinen kirjallisuuskatsaus, perinteinen kirjallisuuskatsaus, kartoittava katsaus sekä yleiskatsaus (Kirjallisuuskatsaukset 2019).

Kuvailevan kirjallisuuskatsaukseni päätutkimuskysymys on; miten Islannin mallissa ja siitä tehdyissä sovelluksissa tuetaan vanhempien osallistumista kouluikäisten lasten ja nuorten ennaltaehkäisevään päihdetyöhön?

Seuraavassa Taulukossa 1. Opinnäytetyön prosessikaavio kuvaan taulukkomuotoisesti opinnäytetyötäni prosessina.

Taulukko 1. Opinnäytetyön prosessikaavio

4.2 Aineiston haku

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus etenee tutkimuskysymyksen ohjailemana. Tutkimuskysymyksen tulee olla rajattu aiheen syvällisen tarkastelun mahdollistamiseksi, mutta silti väljä, jotta aihetta on mahdollista tarkastella eri näkökulmista. Tutkimuskysymyksen väljyys on edellytys myös aineiston onnistuneeseen kohdentamiseen sekä aineiston löytämiseksi. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymys mahdollistaa tutkittavan ilmiön kuvaamisen monin eri tavoin, kuten esimerkiksi teemoittain, kategorioittain tai suhteessa kategorioihin tai käsitteisiin. (Kangasniemi, ym. 2013, 291–301.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston haku sekä analysointi tapahtuvat osittain samanaikaisesti, sillä molemmat vaiheet ovat luonteeltaan aineistolähtöisiä. Hyvin muodostettu tutkimuskysymys takaa aineiston riittävyden. Jo aineistoa haettaessa sitä analysoidaan; miten aineisto liittyy tutkimuskysymykseen, mistä näkökulmasta aineisto on, ja täyttääkö aineisto mukaanottokriteerit? (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Kirjallisuus hakuja tehdessäni rajasin hakutuloksia ensin asettamieni mukaanotto- sekä poissulkukriteerieni mukaan. Jäljelle jääneistä aineistoista valitsin otsikoiden perusteella aiheeseen oleelliset tutkimukset ja tieteelliset artikkelit. Tämän jälkeen käsittelin aineiston vielä kertaalleen ja rajasin pois vielä kaikki ei-pohjoismaiset sekä vanhempien kuin kouluikäisten ehkäisevään päihdetyön liittyvän materiaalin. Jäljelle jääneet aineistot valikoituivat aineistoksi kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseeni.

Valitsemassani menetelmässä mukaan valikoituneet aineistot ovat hyvin yhteydessä valittuun tutkimuskysymykseen. Aineiston katsaukseen mukaan ottamiseksi tai siitä poissulkemiseksi voidaan asettaa tiettyjä kriteerejä (Kangasniemi ym. 2013, 291). Kuvailevaa kirjallisuuskatsaustani varten tein aineistohakuja Masto finnaan, Artoon, Melindaan sekä Finna.fi-hakukoneistoihin. Lisäksi tein manuaalisia hakuja Google scholarin kautta sekä

Planet Youth verkkosivuston julkaisuihin vuosilta 2015 eteenpäin. Alla olevassa taulukossa on aineiston valintakriteerit.

Taulukko 2. Aineiston valinnan kriteerit

Mukaanottokriteerit	Poissulkukriteeri
Aineisto on alle 5 vuotta vanhaa.	Aineiston julkaisuvuosi on ennen vuotta 2015.
Aineiston aihe liittyy olennaisesti tutkituun aiheeseen.	Aineiston aihe ei liity tutkittuun aiheeseen.
Aineisto on saatavissa ilman lisämaksua kokonaisuudessaan luettavaksi verkossa.	Aineisto on maksullista tai ei ole saatavissa kokonaisuudessaan verkosta.
Aineiston on suomen tai englannin kielinen.	Aineisto on jollakin muulla kielellä kuin suomi tai englanti.
Aineisto on laadultaan opinnäytetyön lähteeksi riittävä tieteellinen kirjoitus.	Aineisto ei täytä opinnäytetyön lähteeksi sopivia riittäviä laatukriteerejä.

Opinnäytetyössäni haluan kartoittaa mahdollisimman nykyaikaista tilannetta kouluikäisten ehkäisevään päihdetyöhön liittyen, jotta tietoa voitaisiin hyödyntää vielä nyky-yhteiskunnan nuorten kanssa. Aineiston kielikriteerit perustuvat omaan kielitaitooni. Koen ymmärrykseni tason olevan riittävää englannin- sekä suomenkielisiin lähteisiin, mikä vähentää riskiä tekstin väärin tulkitsemiselle, jolloin kirjallisuuskatsaus on luotettavampi. Valitun aineiston tulee olla myös opinnäytetyön lähteeksi riittävää tieteellistä kirjoitusta, jotta tekstin luotettavuus olisi korkeampi.

Hakukantoihin tutustuin jo opiskeluiden ohessa ja liikkeelle hakukantojen valintoihin lähdin Lahden ammattikorkeakoulun kirjaston tiedonhaun ohjeistuksen perusteella. Tein lisäksi hakuja Mediciin ja Cinahliin, mutta kokeilemillani koehauilla en löytänyt tuloksia, joten kyseiset tietokannat jäivät pois käytöstä. Planet Youth verkkosivuston julkaisut valikoituivat katsaukseen toimeksiantajan vinkin myötä, sillä sivusto on vahvasti linkittynyt esimerkiksi Islannin malliin. Lisäksi perehtyessäni kirjallisuuskatsaukseen menetelmänä ja tutkaillessani muita tehtyjä kirjallisuuskatsauksia, tarkastelin samalla toisten käyttämiä hakukantoja sekä heidän käyttökokemuksiaan.

Hakusanoina suomenkielisissä aineistoissa käytin sanoja sekä yhdistelmiä kyseisistä sanoista; ehkäisevä päihdetyö, vanhemmuus sekä kasvatuskumppanuus. Kokeilin hakusanana myös islannin mallia, mutta se ei tuottanut hakukannoissa tuloksia. Tein haun Islannin mallista manuaalisesti Google scholariin. Englanninkielisissä hauissa käytin sanoja ja sanayhdistelmiä seuraavista sanoista; nordic adolescence OR school child OR youth substance abuse, intervention, prevention, parental knowledge sekä intoxicant. Tietokannoista Arto sekä Melinda tuottivat huonosti tuloksia englanninkielisillä hakusanoilla ja -sanayhdistelmillä, kun muissa kolmessa käytetyssä hakukannoissa käytetyt haut tuottivat tuloksia molemmilla rajatuilla kielillä. Tehdyistä hauista yleisimmät aineiston pois jättämisen syyt olivat:

1. Aineisto käsitteli muita kuin kouluikäisiä.
2. Aineisto ei käsitellyt Pohjoismaista ehkäisevää päihdetyötä.
3. Aineisto oli julkaistu ennen vuotta 2015 tai aineistossa käsiteltiin aikaa ennen vuotta 2015.

Tehdessäni hakuja katkaisin sanoja tarkoituksella hakukannan mukaan * tai ? merkeillä, saadakseni laajemman hakuotannan mahdollistaessani eri sanamuodot hakutuloksiin. Hakukannoissa käyttäessäni useampaa rajaavaa hakusanaa käytin haussani sanaa AND, jonka jälkeen hakutuloksissani näkyi tulokset, jotka sisälsivät kaikkia haussani käyttämiäni sanoja. Käytin hauissani samoja sanayhdistelmiä tehdessäni hakuja kaikkiin eri hakukantoihin. Koin sen vähentävän riskiä siihen, että itse valikoisin ja vaikuttaisin saamiini hakutuloksiin, jolloin kirjallisuuskatsauksen luotettavuus lisääntyy.

Hakukannoista Melinda ei antanut tehdä useamman kuin kolmen sanan hakuja, joten tarkemmin rajatut haut, joita olin tehnyt toisiin hakukantoihin eivät tuottaneet Melindassa tuloksia. Edellä esittelemässäni taulukossa 3 on kuvattuna tarkemmin käyttämäni hakusanat sekä sanayhdisteet ja niiden tuottamat tulokset eri tietokannoissa. Lisäksi taulukosta näkee, kuinka monta aineistoa olen rajannut asettamieni kriteerien mukaisesti pois kirjallisuuskatsauksesta ja kuinka montaa aineistoa olen lopulta päätenyt käyttämään.

Tehdessäni kirjallisuuskatsausta sekä kirjallisuushakuja, olen pyrkinyt noudattamaan hyviä tieteellisiä käytänteitä sekä huolelliseen ja rehelliseen työskentelyyn. Olen merkinnyt käyttämäni lähteiden lähdeviitteet oikein ja näin ollen huolehtinut siitä, etten plagioi kenenkään tekstiä ja kunnioitan toisten työpanosta. En ole muunnellut toisten sanomisia tai kirjoittanut johdattelevasti vaikuttaakseni keneenkään omien näkemysteni kautta.

Työn luotettavuutta lisää se, että aineisto, jota työstän, on jo entuudestaan tutkittua tietoa, jolloin tieto on jo ainakin kertaalleen käsiteltyä. Työn luotettavuutta saattaa laskea se, että

olen työstänyt kirjallisuuskatsausta yksin, jolloin tehtyjä virheitä saattaa jäädä huomioimatta ja kirjallisuushakuja tehdessä henkilökohtainen kokemukseni jonkun aineiston oleellisuudesta on saattanut jättää hyvän materiaalin käyttämättä. Lisäksi rajaukseni verkossa saataviin, ilmaisiin teoksiin saattaa jättää useita hyviä aineistoja hyödyntämättä, jolloin kirjallisuuskatsauksesta jää uupumaan ehkä oleellista tietoa.

Taulukko 3. Taulukko tehdyistä kirjallisuushauista

Taulukko tehdyistä kirjallisuushauista Tietokanta	Löytyneet artikke- lit/tutkimuk- set	Hyväksytyt artikke- lit/tutkimuk- set	Opinnäy- tetyöhön valittu ai- neisto
Masto finna 8.7.2020			
haku: youth* AND prevent* AND parent* AND north* AND interve* AND substanc* (kansainvälisten e-aineistojen haku)	1245	3	2
haku: substan* AND prevent* (haku tiedekirjaston kokoelmista)	69	-	-
haku: substan* AND prevent* AND adoles* AND inter* AND nor* (kansainvälisten e-aineistojen haku)	1055	1	-
haku: school child* AND parent* AND intox* (kansainvälisten e-aineistojen haku)	501	1	-
haku: nordic AND substance abuse (kansainvälisten e-aineistojen haku)	285	1	1
haku: nordic AND parental knowledge AND prevent* AND drug* (kansainvälisten e-aineistojen haku)	52	3	1
haku: interv* AND subst* (haku tiedekirjaston kokoelmista)	71	1	-
haku: ehkäis* AND päihde* AND kasvatus* (haku tiedekirjaston kokoelmista)	14	1	1
haku: adoles* AND subst* AND us* (haku tiedekirjaston kokoelmista)	3	-	-
haku; ehkäis* AND päihde* AND vanhemm* (haku tiedekirjaston kokoelmista)	5	-	-

Tietokanta	Löytyneet artikke- lit/tutkimuk- set	Hyväksytyt artikke- lit/tutkimuk- set	Opinnäy- tetyöhön valittu ai- neisto

Arto 1.8.2020

haku: youth* AND prevent* AND parent* AND north* AND interve* AND substanc*	1	-	-
haku: substan* AND prevent*	165	5	-
haku: substan* AND prevent* AND adoles* AND inter* AND nor*	7	-	-
haku: school child* AND parent* AND intox*	8	-	-
haku: nordic AND Substance abuse	5	-	-
haku: nordic AND parental knowledge AND prevent* AND drug	-	-	-
haku: interv* AND subst*	366	-	-
haku: ehkäis* AND päihde* AND kasvatus*	82	6	1
haku: adoles* AND subst* AND us*	35	-	-
haku: ehkäi* AND Päihde* AND Vanhemm*	49	-	-

Melinda 2.8.2020

haku: youth? AND prevent? AND parent? AND north? AND interve? AND substanc?	-	-	-
haku: substan? AND prevent?	18	-	-
haku: substan? AND prevent? AND adoles? AND inter? AND nor?	-	-	-
haku: school child? AND parent? AND intox?	-	-	-
haku; nordic AND substance abuse	-	-	-

Tietokanta	Löytyneet artikke- lit/tutkimuk- set	Hyväksytyt artikke- lit/tutkimuk- set	Opinnäy- tetyöhön valittu ai- neisto
haku: nordic AND parental knowledge AND prevent? AND drug?	-	-	-
haku: interv? AND subst?	32	-	-
haku: ehkäis? AND päihde? AND kasvatus?	-	-	-
haku: adoles? AND subst? us?	6	-	-
haku: ehkäi? AND Päihde? AND Vanhemm?	1	-	-
Finna.fi 3.8.2020			
haku: youth? AND prevent? AND parent? AND north? AND interve? AND substanc?	-	-	-
haku: substan? AND prevent?	421	3	-
haku: substan? AND prevent? AND adoles? AND inter? AND nor?	5	-	-
haku: school child? AND parent? AND intox?	2	-	-
haku; nordic AND substance abuse	4	-	-
haku: nordic AND parental knowledge AND prevent? AND drug?	-	-	-
haku: interv? AND subst?	367	2	-
haku: ehkäis? AND päihde? AND kasvatus?	82	1	-
haku: adoles? AND subst? us?	35	2	-
haku: ehkäi? AND Päihde? AND Vanhemm?	35	-	-

Tietokanta	Löytyneet artikke- lit/tutkimuk- set	Hyväksytyt artikke- lit/tutkimuk- set	Opinnäy- tetyöhön valittu ai- neisto
Manuaalinen haku; Planet Youth publications 5.8.2020	-	4	2
Google Scholar 5.8.2020			
haku: islannin malli	-	4	-
haku: icelandic model	-	2	-
haku: nordic model adolescence substance abuse	-	4	2
haku: nordic model preventive parenting	-	2	-
Summa	5026	45	10

4.3 Valittu aineisto

Valittu aineisto valikoitui asetettujen valintakriteerien perusteella sekä opinnäytetyön aiheeseen oleellisesti liittyvyytensä mukaisesti. Hyväksytyistä aineistoista karsiutui osa pois, koska syvemmän tarkastelun perusteella ne eivät olleetkaan aihealueeltaan niin oleellisesti soveltuvia kuin pintapuolisella tarkastelulla saattoi olettaa. Opinnäytetyön aiheesta täysin kertovia lähteitä oli hyvin vaikea löytää, ainakaan valitsemillani hakusanoilla ja -yhdistelmillä, joten olen poiminut aineistoista vanhemmuuteen ja vanhempiin liittyvää materiaalia. Vanhempien mielipiteitä osallistumisesta ehkäisevään päihdetyöhön en löytänyt. Vanhempien hyväksi kokemia käytäntöjä tuli esille parissa aineistossa. Taulukko 4. Taulukkomuotoinen kirjallisuuskatsaus kuvaa lyhyesti valitun aineiston sisältöineen.

Taulukko 4. Taulukkomuotoinen kirjallisuuskatsaus

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
Strøm Kyrrestad, Henriette			

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
Adolfson, Frode, Handegård Helge, Bjørn, Natvig, Henrik, Eisemann, Martin, Martinussen, Monica & Kuposov, Roman. Preventing alcohol use with a universal school-based intervention: results from an effectiveness study. 2015.	Kouluikäisiä (N=2,020) ”Unge & Rus” -ehkäisevän päihdetyön ohjelmaan osallistuneita, keski-ikältään 13,5 vuotiaita norjalaisia nuoria tutkitiin yhden vuoden seurantatutkimuksessa koulussa järjestettävän ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuuden osalta.	Otantaryhmän kesken huomattiin parannusta alkoholin tietämyksessä. Kahta ryhmää vertaillaessa huomattavia eroja alkoholin käytön tiheydessä, alkoholiaseen- teissa tai vuosittain kulute- tuissa alkoholiannoksissa ei kuitenkaan huomattu.	Tutkimus antaa paikkaansa pitä- vän kuvan kou- lussa toteutetta- van ehkäisevän päihdetyön mer- kityksestä oppi- laisiin Norjassa. Sellaisenaan tut- kitun ohjelman käyttöä käytössä olevan ehkäise- vän päihdetyön- suunnitelman kanssa ei voida kuitenkaan suo- sitella.
Berg, Noora, Kiviruusu, Olli, Bean, Christopher G., Huurre, Taina, Lintonen, Tomi & Hammarström, Anne. Social relationships in adolescence and heavy episodic drinking from youth to midlife in Finland and Sweden — examining the role of individual, contextual and temporal factors. 2018.	Suomesta ja Ruotsista ko- horttitutki- mukseen osallistuneita (n = 2194/1080) seurattiin nel- jän vuosikym- menen ajan tutkimuk- sessa, jossa selvitettiin so- siaalisten suhteiden laadun vaiku- tusta päihteiden käyttöön.	Huonoilla per- hesuhteilla sekä läheis- ten päihteiden käytöllä huo- mattiin olevan yhteys lisää- tyneeseen päihteiden- käyttöön.	Murrosikäisen vaikeudet per- heessä tai ikäis- tensä seurassa, voivat aiheuttaa päihdeongelmia pitkälle aikuisuu- teen saakka. Hy- vien ja turvallis- ten suhteiden edistäminen mur- rosiässä saattaa vähentää run- saan päihteiden- käytön riskiä ai- kuisuudessa.
Gunnarsdottir, Hrafnhildur, Bjereld, Ylva, Hensing, Gunnel, Petzold, Max & Povlsen, Lene. Associations between parents' subjective time pressure and mental health problems among children in the Nordic countries: a population based study. 2015.	4592, 4–16- vuotiasta lasta, Tans- kasta, Suo- mesta, Nor- jasta ja Ruot- sista osallis- tuivat ”the	18,6 %:lla lapsista, joi- den vanhem- milla oli puut- teellisesti ai- kaa käytettä- vissään oli	Tutkimuksen mu- kaan vanhem- pien huomiotta jäämisellä on vai- kutusta lapsen mielentervey- teen.

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
	NordChild” - tutkimukseen, jossa tutkittiin vanhempien ajan puutteen yhteyttä lasten mielenterveydellisten ongelmien kehittymiseen.	mielenterveydellisiä ongelmia. Vanhempien ajan puute vanhemmuuteen vaikutti eniten 13–16-vuotiaisiin tyttöihin.	
Odenbring, Ylva. Mental Health, Drug Use and Adolescence: Meeting the Needs of Vulnerable Students in Secondary School. 2017	Tutkimus Ruotsalaisesta koulu- maailmasta, siitä kuinka lasten ja nuorten päihteiden käyttö sekä mielenterveydelliset ongelmat tunnistetaan ja kategorioidaan ammattilaisten, koulun työntekijöiden ja poliisien näkökulmasta.	Lasten ja nuorten kanssa toimivien toimijoiden (esim. koulu, poliisi, sosiaalitoimi) tekemässä yhteistyössä on puutteita, mikä hidastaa asioihin puuttumista. Lisäksi päihteiden käytön ja mielenterveyden ongelmien katsotaan yleisimmin liittyvän toisiinsa ja puutteiden kotioloissa olevan hyvin merkityksellisessä asemassa molempien ongelmien kehittymiselle.	Lasten ja nuorten päihteidenkäyttö sekä mielenterveyden ongelmat ovat usein kytköksissä toisiinsa ja lisäksi oman huonon olon lääkittäminen päihtein on lisääntynyt nuorten keskuudessa.
Simonen, Jenni, Kataja, Kati, Pirskanen, Henna, Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer. Nuorten näkemykset vanhempien ja lasten alkoholinkäyttöä koskevasta vuorovaikutuksesta. 2016.	Perheen keskinäisen alkoholinkäyttöä koskevan	Nuoret eivät kokonaan sulje vanhempien alkoholiteeman ulkopuolelle, mutta	Keskustelut päihteistä olivat toivottuja, mutta keskustelu haluttiin pitää avoimena eikä jyrkkää toisen

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
	vuorovaikutuksen tarkastelua.	odottavat vanhempien olevan keskustelussa aloitteellisia sekä paheksuvat vanhemman auktoriteetin menettämistä tämän antavan oman huonon päihde-esimerkin myötä.	mielipiteen kuumematta jättämistä haluttu. Lisäksi vanhemman avoin kertominen päihteiden vaikutuksista, vaaroista sekä omista käyttökemuksista olivat toivottuja, mutta vanhempaa ei haluttu nähdä päihtyneenä.
Pirkanen, Henna, Kataja, Kati, Simonen, Jenni, Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer. Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. 2016.	Selvitetty, kuinka vanhemmat kokevat kasvatavansa ja kuinka se menee yhteen heidän noudattamansa alkoholikasvatuksen kanssa.	Vanhemmat ihannoineet keskusteluvuutta sekä avoimuutta kasvatuksessa. Tunnusiteen ja läheisyyden ylläpitäminen lapsi-vanhempi suhteessa koettiin tärkeänä. Nuorten kanssa alkoholista keskustelu koettiin helpoksi. Jo alkoholin maistelu miellettiin riskiksi ja humalakuinen juominen kiellettiin täysin.	Vanhemmat halusivat olla avoimia ja ylläpitää luottamuksellista keskusteluyhteyttä lapsiinsa. Korostui neuvottelevuus, keskusteleminen sekä tasavertaisuus. Alkoholikasvatus puolestaan aiheutti jännitteitä ja ristiriitoja, jotka osaltaan sulki pois tasavertaisuutta sekä neuvottelun mahdollisuudet keskusteluista.
Helenius, Jenni. Alkoholikasvatus ja hyvä vanhemmuus. 2019.	Väitöskirjassa tarkasteltiin, mitä hyvä vanhemmuus on ja kuinka sitä rakennetaan puhuttelessa	Neuvotteleva ja rajat asettava, turvallinen vanhempi, kuka pystyy omalla toiminnallaan näyttämään hyvää	Kodin ja vanhempien vaikutus lasten ja nuorten kehitykseen on suuri ja vanhempien asenteet, tavat ja käsitykset päihteistä muovaavat

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
	alkoholikas- vatuksesta.	esimerkkiä ja kykenee kes- kustele-maan mahdollisista ristiriidoista.	myös nuorten kä- sityksiä.
Kristjansson, Alfgur L., Mann, Michael J., Sigfusson, Jon, Thorisdottir, Ingibjorg E., Allegrante, John P. & Sigfusdottir, Inga Dora. Implementing the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use. 2019.	Dokumen- tointi Islannin ehkäisevän päihdetyön mallin kym- menestä eri vaiheesta, jotka ovat oleellisia te- hokkuuden takaamiseksi.	Vaiheet 1–3 keskittyvät yhteisön val- miuksien yllä- pitämiseen, vaiheet 4–9 keskittyvät prosessiin, jonka fokuk- sena on kes- kittää yhtei- sön huomio oleelliseen sekä sitouttaa yhteisö luo- maan sellai- nen sosiaali- nen ympä- ristö, mikä edistää päih- teettömyyttä. Vaihe 10 ku- vaa mallin toistettavuutta sekä pitkän aikavälin toi- mivuutta ja ennustaa mallin käyttä- miseen liitty- viä pitkän ai- kavälin mah- dollisuuksia sekä haas- teita.	Islannin malli vaatii toimiak- seen sitoutuneen ja tiiviin yhteisön. Työ on pitkäjän- teistä ja vaatii joissakin pai- koissa yhteiskun- nallisten raken- teiden muovaa- mista toimiak- seen. Työn tulee olla hyvin yhteis- työssä suunnitel- tua eri toimijoi- den, vanhem- pien, yhteisöjen ja lasten kesken.
Kristjansson, Alfgur L., Mann, Michael J., Sigfusson, Jon, Thorisdottir, Ingibjorg E., Allegrante,	Tutkittuun tie- toon perus- tuva	Malli on vä- hentänyt päihteiden- käyttöä nuor- ten keskuu- dessa hu- mattavasti	Islannin mallissa luotetaan yhtei- sön voimaan päihteidenkäytön ehkäisemiseksi.

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
John P. & Sigfusdottir, Inga Dora. Development and Guiding Principles of the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use. 2019.	ehkäisevän päihdetyön malli.	kuluneiden 20 vuoden aikana.	Valistamisen sijaan mallissa keskitytään positiivisten ja terveellisten vaihtoehtojen tarjoamiseen. Islannin mallin voima on yhteisöllisyydessä ja eri toimijoiden välisen yhteistyön onnistumisessa sekä yhteisen päämäärän tavoittelussa.
Stenius, Kerstin. Treatment of cannabisrelated problems in the Nordic countries. 2019.	Raportti kannabiksen käyttöön liittyvästä problematiikasta Pohjoismaissa.	Pohjoismaista Suomessa ja Tanskassa käytetään eniten kannabista. Sen käyttö on yleisintä nuorilla ja harvinaista yli 45-vuotiailla. Suurin osa käyttäjistä eivät saa kannabiksesta riippuvuutta tai muitakaan ongelmia. Kannabiksen takia hoidossa olevilla pohjoismaisilla on kaikilla sama problematiikka; useamman huumeen käyttö, mielenterveysongelmat sekä sosiaalisten resurssien vähyys.	Päihdetyö kaikissa Pohjoismaissa kamppailee samojen vaikeuksien kanssa; ehkäisy on tärkeää, mutta vaikeaa ja nuorilla, vanhemmilla ja esim. koulujen työntekijöillä ei ole kannabiksen vaikutuksista tarpeeksi tietoa. Matalankynnyksen palveluille ja mahdollisuus esimerkiksi anonyymiin interventiioon voisi olla hyödyksi.
Obstbaum, Yaira. What's new about adolescent drinking in the Nordic countries? A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000–2018. 2019.	Raportti Pohjoismaiden nuorten	Nuorten alkoholin juominen on nyt vähäisempää kuin, mitä se	Alaikäisten päihdeiden käyttö on kytköksissä muihin haitallisiin asioihin

Tekijät, teos ja vuosi	Otoskoko/ Menetelmä	Keskeiset tulokset	Johtopäätös
	juomatottumuksista vuosilta 2000–2018.	on ollut 10, 15 vuotta sitten. Alkoholistakieltäytymisen on yleistynyt huomattavasti. Tanska on ainut Pohjoismaa, missä alaikäisten alkoholinkäyttö ylittää Euroopan keskiarvon.	kuten mielenterveydellisiin ongelmiin, riskialttiiseen käytökseen (esim. suojaamaton seksi) sekä erilaisiin vaaratilanteisiin ja tapaturmiin. Ehkäisevien toimien tulisi kohdistua kaikkiin nuoriin, ei vain heihin, joilla on jo päihdeongelma.

5 AINEISTON ANALYYSI

5.1 Vanhemman keinot toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä

Tehdessäni kirjallisuushakuja ja käydessäni läpi löytämäni materiaalia punaisena lankana mielessäni oli opinnäytetyöni aihe kasvatuskumppanuus ehkäisevässä päihdetyössä, vanhempien näkökulmasta. Tehdessäni hakuja ja käydessäni materiaaleja läpi, huomasin kuitenkin, että ainakin valitsemillani hakusanoilla ja -sanayhdistelmillä oli hyvin vaikea löytää aineistoja, jotka olisivat täysin vanhemman kokemukseen perustuvaa ehkäisevän päihdetyön saralla. Käsittelin materiaaleja teemakysymysten turvin selkeyttääkseni kokonaisuutta itselleni sekä lukijalle.

Käsitellessäni materiaaleja keskityin seuraaviin teemoihin:

Millä keinoin vanhempi voi toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä?

Mikä merkitys kasvatuskumppanuudella on ehkäisevässä päihdetyössä?

Miten vahvistaa ja tukea vanhemman osallisuutta sekä vanhemmuutta?

Nuoruudessa on tyypillistä, että ihmissuhteet muovautuvat nopeallakin aikataululla ja perheen lisäksi muut ympärillä olevat ihmiset alkavat vaikuttaa enemmän nuoren maailmankatsomukseen sekä esimerkiksi riskialtis käyttäytyminen ja päihteiden käyttö saattaa lisääntyä muiden vaikutuksen lisääntyessä. Helposti joukon mukaan lähtevät nuoret, nuoret, joilla on vaikeuksia koulussa tai ovat muuten syrjäytymisvaarassa on yhtäläillä lisääntynyt riski vaikeuksiin päihteiden kanssa. (Berg, Kiviruusu, Bean, Huurre, Lintonen & Hammarström 2018.)

Pohjoismaista Suomessa ja Tanskassa käytetään eniten kannabista. Kannabiksen käyttö on yleisintä nuorilla ja harvinaista yli 45-vuotiailla. Suurimmalle osaa kannabiksen käyttäjistä ei kehity päihdeongelmaa tai riippuvuutta sen käytön tähden. Riskikäyttöön kuuluu yleisesti ottaen positiivinen asenne kannabista kohtaan, ei-niin-läheiset välit vanhempiin ja muihin sukulaisiin sekä sosio-psykologinen problematiikka. (Stenius 2019, 6.) Alaikäisten alkoholin juominen on laskenut merkittävästi siitä, mitä se on ollut 10–15, vuotta sitten. Pohjoismaista eniten alaikäisiä alkoholinkäyttäjiä on Tanskassa, jossa vuonna 2015 90 % 15–16 vuotiasta oli kokeillut alkoholia. On huomattava kuitenkin, että Tanska on ainut Pohjoismaista, jossa mietoja alkoholijuomia saa ostaa jo 16-vuotiaana. (Obstbaum 2019, 14 & 17.)

Pohjoismaissa kannabista käyttävät nuoret käyttävät lähes poikkeuksetta myös alkoholia, yleensä samanaikaisesti. Lämpimät välit vanhempiin saattavat vähentää

päihteidenkäyttöä nuorten keskuudessa, kun puolestaan erilaiset konfliktit saattavat lisätä päihteidenkäyttöä. Välinpitämätön ja hyvin autoritäärinen vanhemmuustyyli ovat yhteydessä nuorten runsaaseen alkoholipitoisten juomien käyttämiseen. (Obstbaum 2019, 21 & 52.) Pohjoismaissa tukipalvelut sekä hoidon tarjoaminen kannabiksen ongelmakäyttäjille on ongelmallista; tiedetään ehkäisevän työn olevan tarpeellista, mutta se on vaikeaa. Kannabiksen vaikutuksista kehoon ja mieleen ei ole tarpeeksi tietoa käyttäjillä (tässä tapauksessa nuorilla), heidän vanhemmillaan eikä eri toimijoilla, kuten koulujen henkilökunnalla. (Stenius 2019, 6.)

Tutkimusten mukaan vanhemman kasvatustyyllillä on vaikutusta nuoren oppimaan alkoholinkäyttötottumusten omaksumiselle. Vanhemman ollessa läheisissä väleissä lapsensa kanssa, luoden turvallisen kasvu ympäristön rajaamalla sopivissa määrin, suojaa vanhempi nuorta hyvin nuorena tehdyiltä päihdekokeiluilta. Kun taas puolestaan äärimmäisyyksiin menevänä salliva, välinpitämätön tai autoritäärinen kasvatustyyli voivat edesauttaa päihdeongelmien kehittymistä lapsille ja nuorille. (Helenius 2019, 55; Simonen, Kataja, Pirskanen, Holmila & Tigerstedt 2016, 35.) Lämmin ja turvallinen suhde lapsen ja vanhemman välillä lisää lapsen halukkuutta vastaanottaa neuvoja isältään tai äidiltään. Lisäksi tällöin lapselle asetetut rajat ovat helpommin käsiteltävissä ja niitä voidaan sovinnossa sopia, soveltaa sekä säätää säilyttäen avoimen keskusteluyhteyden, jonka pohjalta kaikkien osapuolten on helpompi sitoutua yhdessä sovittuun. (Simonen ym. 2016, 45.)

Alkoholia käytetään lisääntyvässä määrin kodeissa ja perhepiireissä, jolloin lapset kohtaavat ristiriitaisen näkymän, vanhempien itse käyttäessä alkoholituotteita vapaasti, mutta samalla kasvattajina pitäen alkoholia uhkana jälkikasvulleen (Simonen ym. 2016, 43). Lapsuuden kodin kasvu ympäristö sekä suhde vanhempiin ovat pohjana ihmisen kehitykselle. Vanhemmat vaikuttavat lapsiin monilla tavoin; käsitykseen päihteistä, omalla päihteidenkäytön esimerkillään, rajaamalla sekä tukemalla. Avoin ja rakentava keskustelu päihteistä on tuottoisampaa lasten ja vanhempien välillä, mikäli heidän välinsä ovat hyvät. Tehdyt tutkimukset osoittavat hyvien ja vahvojen perhesiteiden suojaavan nuoria esimerkiksi runsaalta alkoholinkäytöltä. (Berg ym. 2018; Simonen ym. 2016, 35.)

Nuoret toivovat vanhempien olevan aloitteellisia kotona päihdekeskusteluissa ja ottamaan puheeksi esimerkiksi alkoholin käytön ja vaikutukset. Vanhempien tulisi kertoa rehellisesti päihteiden vaikutuksista, vaaroista, päihtyneenä käyttäytymisen riskeistä sekä antaa avoimia esimerkkejä vanhempien omasta nuoruudesta sekä heidän päihdekokeiluistaan. Keskustelun pitäisi olla rakentavaa, turvallista ja asiallista, jotta vuorovaikutuksen luottamus säilyisi ehjänä. (Simonen ym. 2016, 42.) Alkoholikasvatus voi aiheuttaa hämmennystä vanhemmille; missä tilanteissa, kuinka ja missä ikävaiheessa ottaa asioita puheeksi

jälkikasvun kanssa? Vanhempien alkoholikasvatukseen sisältyy niin tavoitteita, ihanteita kuin myös arjessa toteutettavia käytänteitä. (Pirskanen, Kataja, Simonen, Holmila & Tigerstedt 2016, 15.)

Alkoholikasvatus voi olla yksinkertaisuudessaan vain alkoholista ja sen haitoista keskustelemista yhdessä lapsen kanssa. Suurin osa suomalaisista vanhemmista käy jossakin vaiheessa keskustelun päihteistä nuortensa kanssa. Vanhemmat rajaavat lapsiaan turvataksien heidän kehittymistään ja vähentääkseen alkoholin tuomia riskitekijöitä heidän elämässään. Useissa tutkimuksissa on havaittu hyviksi käytännöiksi keskustelemisen sekä rajojen asettamisen. Vanhempien tietoisuus lastensa menoista sekä rajojen asettaminen on tutkitusti vähentänyt nuorten päihteidenkäyttöä. (Helenius 2019, 54.)

Alkoholikasvatuksen harmaalla alueella on esimerkiksi alkoholin maisteluun vanhempien läsnä ollessa liittyvä keskustelu. Enemmistö vanhemmista ei hyväksy heidän seurassaan alkoholin maistelua, kun taas toisten mielestä kieltämistä toimivampaa on antaa nuoren maistaa valvovan silmän alla, jolloin alkoholin houkuttelevuus ei lisäännä sen kieltämisen seurauksena. Vanhempia ohjaa vahvasti heidän alkoholikasvatuksessaan heidän halunsa suojata nuoria riskeiltä ja vaaroilta, mitä päihteidenkäyttö saattaa mukanaan tuoda. Harmaalle alueelle kuuluvaksi ei useimmiten koeta nuorten humalahakuista juomista ja päihteiden käyttöä. Alaikäisten vanhemmat harvemmin ovat halukkaita neuvottelemaan tai joustamaan asiassa. (Pirskanen ym. 2016, 23–27.)

Esimerkiksi Tanskassa alkoholinkäyttö ja humaltuminen ovat perinteisesti olleet osa aikuistumisriittiä ja monet juovatkin ensimmäiset alkoholiannoksensa kotona vanhempiensa seurassa. Tanskassa 16 vuotta täyttäneet saavat ostaa ja käyttää mietoja alkoholijuomia. Osa vanhemmista sallivat lapsiensa alkoholinkäytön kotona ja tarjoavat heille alkoholijuomat, koska 'nuoret joisivat muutenkin.' Vanhemmat arvioivat lapsiensa kypsyyttä ja perustelevat sillä päihteidenkäytön sallimisen ja kokevat kodin turvallisemmaksi paikaksi käyttää päihteitä kuin muut vaihtoehdot. Vanhempien kieltäytyminen alkoholin välittämisestä alaikäiselle lapselle voi kuitenkin tutkimusten mukaan alentaa huomattavasti alaikäisten alkoholinkäyttöä alkoholin saatavuuden vaikeuden vuoksi. (Obstbaum 2019, 17–18 & 54.)

Vanhempien antama esimerkki heidän päihdekäyttäytymisellään sekä heidän käyttämänsä kieli heidän puhuessaan päihteistä, vaikuttavat nuorten sisäistämiin päihdemalleihin (Obstbaum 2019, 54). Vanhempien näyttämät huonot esimerkit päihtyneisyydestä, esimerkiksi humalassa lasten edessä oleminen, eivät vahvista heidän rooliaan vastuullisena vanhempana lastensa silmissä (Simonen ym. 2016, 43).

Vanhempien omat kokemukset päihteiden käytöstä vaikuttavat heidän tapaansa kasvattaa lapsiaan päihteisiin liittyvissä asioissa. Vanhemmille ei ole aina itsestään selvää, kuinka

paljon heidän näyttämänsä esimerkki alkoholinkäytössä voi oikeasti vaikuttaakaan heidän lastensa käsitykseen alkoholinkäytöstä sekä heille kehittyviin tapoihin käyttää päihteitä. Erään tutkimuksen mukaan enemmistön mielestä lapset voivat nähdä kohtuullista, ei-humalahakuista juomista, jolloin alkoholinkäyttö normalisoidaan esimerkiksi tiettyihin tilanteisiin kuuluvaksi tai arjessa maltillisesti käytettäväksi aineeksi. (Pirskanen ym. 2016, 22.)

Vanhempien käsitys alkoholikasvatuksesta on osittain ristiriitainen ja täynnä jänniteitä. Vanhemmat lähes aina kokevat keskustelemisen päihteistä suhteellisen ongelmattomaksi nuorten kanssa. Kaikki vanhemmat tosin, eivät keskustele päihteistä lastensa kanssa. Ne vanhemmat, jotka käyvät päihdekeskusteluja lastensa kanssa ovat usein kokeneet keskustelun avoimeksi ja nuorille on pystytty kertomaan päihteistä rehellisesti, perheen käytäntöjen mukaisesti. Sama neuvottelevuus ja tasavertaisuus, kuin kasvatuksessa muutenkin, on mahdollista toteuttaa myös alkoholikasvatuksessa ja päihteisiin liittyvissä keskusteluissa. (Pirskanen ym. 2016, 20.)

Vanhemmilla on suuri rooli Islannin mallin toteutumisen takaamisessa. Ehkäisevän päihdetyön tekijät ja vanhemmat jakavat asiantuntijuuttaan nuoriin sekä ehkäistävään asiaan liittyen lisäten osallistumista yhteisöön. Vanhempaintapaamisia tulisi olla säännöllisesti ja niissä tulisi käydä läpi raportteja mallin toimivuudesta sekä siitä, mitä tulisi vielä kehittää. Vanhemmat tulisi osallistaa ehkäisevään päihdetyöhön ja saada toimimaan yhdessä luodakseen vähemmän päihdemielteistä yhteisöä. Vanhempien tulisi sitoutua siihen, ettei heidän lapsensa käytä kotona päihteitä, eikä ei-valvottuja juhlia sallita ja, että yhdessä laadittuja ohjeita noudatetaan. Islannissa tämä on tuottanut tulosta ja nuoret eivät ole enää myöhään omilla teillään eivätkä järjestä juhlia, mistä vanhemmat eivät olisi tietoisia. Lisäksi osallistuminen erilaiseen harrastustoimintaan on lisääntynyt nuorten keskuudessa. (Kristjansson, Mann, Sigfusson, Thorisdottir, Allegrante & Sigfusdottir b 2019.) Lisäksi vanhempien tulisi ottaa huomaamansa päihteidenkäyttö mahdollisimman pian puheeksi ja säilyttää auktoriteettinsa tilanteessa, eikä olla liian salliva. Vanhemman tulisi kuitenkin säilyttää aikuisuutensa vuorovaikutustilanteessa, eikä ottaa kaverin roolia. (Simonen ym. 2016, 34.)

5.2 Kasvatuskumppanuuden merkitys ehkäisevässä päihdetyössä

Mielenterveysongelmat ovat lisääntyvissä määrin ongelmana kouluikäisillä nyky-yhteiskunnassa. Yhä useampi nuori kokee ahdistusta ja joutuu hakeutumaan sen takia käsittelemään asioitaan erilaisten ammattilaisten piireihin. Hyvä suhde perheeseen, vertaisiinsa sekä muihin aikuisiin tukee lasten ja nuorten terveyttä sekä hyvinvointia. Turvallisen kotiympäristön lisäksi erilaisilla oppimistahoilla, kuten kouluilla, on suuri merkitys nuorten

elämiin, tarjoamalla tukea sekä erilaisia palveluita hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. (Odenbring 2017.)

Päihteidenkäytön katsottiin useimmiten johtuvan ongelmallisesta perhetaustasta, huume-myönteisistä vanhemmista, vanhempien huolettomasta asenteesta kannabista kohtaan sekä nuorten lisääntyneet mielenterveyden ongelmat. Päihteitä käyttävillä nuorilla on tutkimusten mukaan huonompi kokemus hyvinvoinnistaan kuin päihteettömillä. Koulun positiivisella tuella tarjoavalla yhteisöllisyydellä on positiivinen ja vähentävä vaikutus nuorten päihteiden käyttöön. (Odenbring 2017.)

Kaltoinkohtelulla on negatiivinen vaikutus nuorten mielenterveyteen. Lasten kaltoinkohteluun liitetään usein myös köyhyys ja köyhyyteen puolestaan liitetään korkeampi riski perheessä tapahtuvaan päihteiden väärinkäyttöön. Mikäli koulu, muut toimijat kuten esimerkiksi sosiaalitoimi epäonnistuu asioihin ajoissa puuttumisessa saattaa lasten kaltoinkohtelu jatkua läpi heidän lapsuutensa ja nuoruutensa. Kotona tapahtuvaan kaltoinkohteluun lapset reagoivat tutkimusten mukaan usein koulussa esimerkiksi käytökseen erilaisin häiriöin. Käytöshäiriöihin tulisikin koulun puuttua herkästikin ja selvittää syyt käytökseen. Eri alojen ammattilaiset raportoivat usein erilaisia asioita sosiaalitoimeen. Opettajat raportoivat useimmiten oppilaiden erilaisia fyysisiä, emotionaalisia tai käytökseen liittyviä ongelmia. (Odenbring 2017.)

Islannin mallin tarkoituksena on lisätä suojatekijöiden vaikuttavuutta yhteisössä, samalla minimoiden riskitekijöiden vaikutusta. Interventiot kohdistuvat kotiin ja vanhempiin, kouluun, vertaisryhmiin sekä vapaa-ajantoimintaan. Järjestäytymättömyys, sitoutumattomuus, toimijoiden roolien epäselvyys, epäluottamus ja resurssien (raha, tieto, aika) puute voivat olla kompastuskivinä Islannin mallin kaltaisen ehkäisevän päihdetyön toimintamallin juurruttamiselle yhteisöihin. (Kristjansson, Mann, Sigfusson, Thorisdottir, Allegrante & Sigfusdottir a 2019.) Islannin malli on päihdeohjelman sijaan, enemmänkin yhteisöllinen yhteistyömalli, joka on tuottanut merkittäviä tuloksia päihteidenkäytön vähentämisessä Islannissa nuorten keskuudessa. Islannin malli ei välttämättä ole sellaisenaan siirrettävissä käyttöön muihin maihin. (Kristjansson ym. b 2019.)

Perheiden ja vanhemmuuden tukeminen on tärkeää ehkäisevässä päihdetyössä. Islannissa sosiaalitoimi informoi kouluikäisiä kannabiksen käytön vaikutuksista ja vapaaehtoiset järjestöt yhteistyössä kuntien kanssa työskentelevät yhteistyössä vanhempien sekä kannabista käyttävien nuorten kanssa. Päihdeongelmaisen nuoren muualle sijoittamista käytetään enää vain harvoin. Sen sijaan perhe työskentelee tiiviisti terapeutin ja nuoren koko verkoston kanssa viiden kuukauden ajan käytösmallien muovaamiseksi ja sosiaalisen tuen vahvistamiseksi. Työskentelyn laatuun on pyritty vaikuttamaan takaamalla

terapeutille riittävästi resursseja työskentelyyn ja yhdellä terapeutilla on kerrallaan enintään 5 asiakasta. Laitoshoitoa pidetään vaihtoehtona vain hyvin hankalissa tapauksissa. (Stenius 2019, 24.)

Yhteisön rakenteiden tunnistaminen, kehittäminen ja valmiuksien kehittäminen on lähtökohtana Islannin mallin juurruttamiselle yhteiskuntaan. Islannin malli tarvitsee paikallisesta yhteisöstä koostuvan tiimin, joka kantaa päävastuuta mallin käyttöönottamisesta, jotka yhdessä toteuttava ehkäisevää päihdetyötä kasvatuskumppanuuden menetelmin. Tiimin koostuu yhteisön vaikuttajista; esimerkiksi paikallisista ammatinharjoittajista kuten koulunväestä, vanhemmista ja muista huoltajista, muista palveluntarjoajista (esim. terveydenhuollon työntekijöitä, liikunnanohjaajia, poliiseja, uskonnollisen yhteisön edustaja jne.) sekä virkamiehiä ja tutkijoita. Yhteistyön heidän välillään tulisi olla saumatonta ja sen jäsenten roolien selkeitä. (Kristjansson ym. b 2019.)

Islannin malli pohjautuu sosiologiassa ja kriminologiassa tuttuihin teorioihin, jonka mukaan kaikki ihmiset kykenevät poikkeaviin tekoihin, tässä tapauksessa esim. päihteiden käyttöön, mutta vain tietyissä elin- ja sosiaalisissa olosuhteissa näistä teoista tulee yleisiä käyttäytymismalleja. Estääkseen näiden yleisten käyttäytymismallien syntymisen tulee sosiaalisten kontaktien, kuten vanhempien ja muiden aikuisten, asettaa nuorille rajat, yhteisöjen tukea positiivisten arvojen vaalimista niin yksilö- kuin yhteisötasolla ja tarjota mahdollisuuksia osallistua positiiviseen ja yksilöitä kehittävään toimintaan, kuten vapaa-ajan harrastustoimintaan. (Kristjansson ym. a 2019.)

Ehkäisevää päihdetyötä toteuttaakseen Islannin mallissa pyritään vaikuttamaan vanhempiin ja perheisiin (esim. vanhempainryhmät koululla), kouluun, vertaisryhmiin sekä vapaa-ajantoimintaan koulun ulkopuolella. Edellä mainittujen tahojen vastuuttaminen ehkäisevän päihdetyön tekemiseksi sekä yhteistyön toimivuuden turvaaminen ovat edellytyksiä mallin toimimiselle. Mikäli edellä mainitut tahot eivät sitoudu agendaan tai yhteistyö ei ole saumatonta, voi toteutus horjua. (Kristjansson ym. b 2019.)

Tukeakseen yhteistyötä sekä mahdollistaakseen osallistumisen Islannissa on järjestetty erilaisia ehkäisevää päihdetyötä toteuttavia tapahtumia, yhteisön kesken järjestettäviä tilaisuuksia, jossa asiaa puidaan ja tavoitteita asetetaan sekä tuodaan mallin käytöstä kerätty data kaikkien nähtävillä raporteina, jotka ovat kirjoitettu niin, että jokainen kansalainen ymmärtää mistä puhutaan ja voi nähdä edistymistä tapahtuvan. Osallistumista tuetaan tarjoamalla ruokaa, lastenhoitoapua sekä kuljetuksia yhteisön tapahtumiin. Yhteisön sitouttamisen jälkeen Islannissa on tehty muutoksia lakeihin (tupakkalaki ja alkoholimainontaa koskeva lainsäädäntö) sekä annettu ohjeistuksia esimerkiksi kotiintuloajoista valtakunnallisella tasolla. (Kristjansson ym. b 2019.)

Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa lapset viettävät vuosia ja lukuisia tunteja koulussa, jolloin koulun merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle on suuri. Koulun tarjoama tunne turvallisuudesta vaikuttaa nuoren terveyteen ja hyvinvointiin. Koululla on myös suuri vastuu puuttua näkemiinsä vaikeuksiin lasten ja nuorten elämässä, kuten havaitsemiinsa mielenterveyden ongelmiin, päihteidenkäyttöön, väkivaltaiseen käytökseen tai puutteisiin kotioloissa. Koulun tulisi ottaa asia puheeksi niin vanhempien kuin myös esimerkiksi sosiaalityötoimen kanssa. (Odenbring 2017.) Vanhemmat on usein mielletty nuorten alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa ulkopuolisiksi kasvattajiksi tai rajaajiksi, jotka ovat estämässä päihteidenkäytönkokeiluja (Simonen ym. 2016, 33). Vanhempien osallistaminen ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen olisi tärkeää.

Oppilaat hyötyvät kodin ja koulun tekemästä saumattomasta yhteistyöstä. Kodin ja koulun välisen suhteen ollessa hyvä, sillä on positiivinen vaikutus oppilaiden hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Yhteiskunnan rakenteet voivat kuitenkin häiritä sekä viedä pohjaa kodin ja koulun välisen suhteen luotettavuudelta. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisilla perheillä kulttuuri sekä etnisuus nähdään usein oletettuina piirteinä, ei niinkään sosiaalisena ongelmana. (Odenbring 2017.)

Norjalainen Unge & Rus on käyttäjilleen maksuton interventio, ehkäisevän päihdetyön toimintamalli, joka tarjoaa ilmaisia materiaaleja vanhemmille, opettajille sekä oppilaille. Unge & Rus on kahden päihdeohjelman, Ungdom og alkohol (nuoret ja alkoholi) ja Foreldresamarbeidet (vanhemmat työskentelevät yhdessä) yhdistelmä. Unge & Rusin tavoitteena on yhteistyössä koulun sekä kodin kanssa auttaa nuoria lisäämään tietämystään päihteistä ja oppia ajattelemaan kriittisesti sen käyttöä, vahvistaa alkoholinkäytön vastaista ajattelumallia, vahvistaa kykyä kieltäytyä alkoholista sekä myöhäistää ensimmäistä alkoholinkäyttökokemusta. (Kyrrestad Strøm, Adolfsen, Handegård, Natvig, Eisemann, Martinussen & Kuposov 2015.)

Ungdom og alkohol -päihdeohjelma pyrki vähentämään nuorten alkoholin käyttöä, siirtämään ensimmäisen alkoholikokeilun ikää varttuneemmaksi sekä vaikuttamaan alkoholin käyttötapaan vaikuttamalla syihin, joiden takia alkoholia käytettäisiin. Foreldresamarbeidet -päihdeohjelma puolestaan suunniteltiin vanhemmille lisäämään yhteistyötä vanhempien ja muiden laillisten huoltajien sekä koulun välille. Yhteistyöltä kaivattiin vahvistusta myös vanhempien auktoriteettiin rajojen asettamiseen nuorten päihteiden käyttöön liittyvissä asioissa sekä lisäämään vanhempien valmiuksia heidän käydessään päihteisiin liittyviä keskusteluja nuorten kanssa. Suurin osa vanhemmista koki materiaalit hyviksi, ja ne olivat auttaneet vanhempia asettamaan rajoja lastensa alkoholinkäytölle. Lisäksi materiaalit

vaikuttivat kotona käytyihin päihdekeskusteluihin positiivisesti niin laadullisesti kuin myös määrällisestikin. (Kyrrestad Strøm ym. 2015.)

5.3 Vanhemman osallisuuden ja vanhemmuuden vahvistaminen sekä tukeminen

Tutkittavana olleet Pohjoismaat ovat hyvinvointivaltioita, jotka tarjoavat vanhemmille mahdollisuuden pitää isyys-, äitiys- sekä vanhempainvapaita sekä mahdollistavat edullisen päivähoiton, mikä mahdollistaa vanhempien keskinäisen työtaakan sekä perheen kesken vietetyn ajan jakamisen. Tehokkaan ajankäytön ollessa nyky-yhteiskunnassa merkittävässä roolissa ja kilpailuttamisen eri aloilla lisätessä työntekijöiden tekemää työmäärää niin ajallisesti kuin määrällisesti, odottaen työntekijöiltä joustavuutta ja tehokkuutta, asioiden samanaikaisesti tekemisestä on tullut normaalia. Hyvän elämän määritelmäksi kehitty hiljalleen se, kuinka paljon elämän aikana tehdään ja saavutetaan asioita, mikä on johdannut kiireen tunteeseen ihmisten pyrkiessä tekemään kaiken kerralla ja mahdollisemman nopeasti. (Gunnarsdottir, Bjereld, Hensing, Petzold & Povlsen 2015.)

Pientenlastenvanhemmat ovat kokeneet ajanpuutteen vaikuttavan perheen terveyteen ja omaan mielenterveyteensä. Aiemmissa tutkimuksissa vanhempien kokemukset ajanpuutteesta ovat olleet yhteydessä kokemukseen ilman tukea jäämisestä, taloudellisiin vaikeuksiin, pitkiin työpäiviin sekä pienien lasten kasvattamiseen. (Gunnarsdottir ym. 2015.) Ilmapiiri lapsuudenkodissa vaikuttaa lapsen ja nuoren identiteetin kehitykseen sekä hyvinvointiin. Keskusteleva ilmapiiri luo luottamusta perheen kesken ja keskustellessa yhdessä perheenä tärkeistä asioista perhesiteet lähenevät, jolloin perheenjäsenten hyvinvointi koheenee. (Helenius 2019, 56.)

Vanhemmat oireilevat ajanpuutteen lisäksi jännitteitä aiheuttaviin tekijöihin (työ, perhe-elämä, vanhempien omat tai muut sosiaaliset paineet) vanhempien elämässä. Kyseisillä tekijöillä vanhempien elämässä on vaikutusta lasten hyvinvointiin ja kehitykseen, ja ne lisäävät riskiä mielenterveyden ongelmiin. Kiirettä tuntevat vanhemmat eivät välttämättä kommunikoi sillä lämmöllä ja ajatuksella, mitä lapset kaipaisivat. Lisäksi vanhemmat saattavat oireilla ajanpuutteeseensa vetäytymällä omiin oloihinsa sekä erilaisin stressi- ja tunnetilojenhäiriöin. (Gunnarsdottir ym. 2015.)

Koti ja perhe ovat osana lasten arkea sekä jokapäiväistä elämää, ja niillä on merkittävä vaikutus lasten terveyteen ja kehitykseen. Lasten mielenterveyden ongelmat liittyvät käyttäytymiseen, tunteisiin sekä psyykkisiin alueisiin. Pohjoismaissa lasten mielenterveydelliset ongelmat ovat yleisiä, vaikka maat ovatkin sitoutuneet perheystävällisiin tapoihin toimia. Aikaisemmat tutkimukset ovat tuoneet esille esimerkiksi vanhempien suuren stressimäärän stressaavan myös lapsia. (Gunnarsdottir ym. 2015.)

Suomalainen tutkimus osoittaa, että vanhemmat haluavat olla dialogisia, keskustelevia ja demokraattisia vanhempia, kuitenkin olematta kaverivanhempia. Vanhemmat haluavat Suomessa säilyttää auktoriteettiasemansa lapsi-vanhempisuhteessa, mutta silti huolehtia läheisyydestä. Turvallisen kiintymismallin ja vanhempien tietoisien nuorten tarkkailun yhdistelmä suojaa nuoria riskialttiilta käyttäytymiseltä. (Obstbaum 2019, 53.)

Vanhempien kasvatusihanteena on avoin keskusteluympäristö, jossa vanhemmat ja lapset voivat tasavertaisina osapuolina neuvotella erinäisistä asioista ja osallistua perheen arkeen yhdessä. Vanhemmat kuitenkin korostivat vastuun sekä viimekädessä päätöksentekovallan pysyttävä aikuisella asetelmassa. Monen vanhemman mielestä toivottavaa arjessa on, että perheen ja nuorten turvallisuutta lisäävistä rajoista (kotiintuloajat, kotityöt, nukkumaanmenoajat, media-aika) neuvotellaan yhdessä ja sallitaan joustovaraa tilanteiden eläessä. Vanhemmat kokevat myös, että tunteiden näyttäminen ja läheisyys kuuluu perheeseen. Osaa vanhempia mietityttikin kuinka säilyttää läheisyys lasten ja nuorten kanssa heidän itsenäistyessään. Vanhemman päihdeongelman vuoksi vanhempi saattoi kokea, ettei voi pitää vanhempi-lapsisuhdetta itsestäänselvyytenä. (Pirkanen ym. 2016, 17–19.)

Tupakoimattomuus ja ei-humalahakuinen juominen on yleistä nuorilla henkilöille, joilla on positiivisen ja läheiset välit vanhempiinsa sekä kielteinen näkemys päihteistä ja päihteidenkäyttäjistä. Kannabiksen vaikutuksista tutkitun tiedon saatavuuden lisäämisen ja perheen keskeisen vuorovaikutuksen tukeminen vaikuttaa merkittävästi päihteidenkäytön ehkäisyssä. (Stenius 2019, 13.) Islannissa ehkäistään päihteidenkäyttöä lisäämällä vanhempien valvontaa, kun vapaaehtoiset vanhemmat partioivat ulkona myöhään illalla ja kohtaavat kaduilla liikkuvia nuoria, jutellen heille ja kehottaen heitä menemään jo kotiinsa (Obstbaum 2019, 53).

Erään Sata lasissa -tutkimuksen mukaan yhdessä nuorten kanssa laaditut turvallisuutta lisäävät säännöt ovat olleet vanhempien mielestä tärkeitä. Sallimalla ja joustamalla yhdessä laadituista säännöistä vanhemmat haluavat myös osoittaa välittämistään sekä tunteitaan. Nyky-yhteiskunnassa on tyypillistä, että perheen kesken neuvotellaan asioista ja perheenjäsenet ovat tasavertaisia. Neuvottelut mahdollistavat rakentavaa keskustelua perheen sisällä sekä lähentävät perheenjäseniä. Perheenjäsenten on myös helpompi sitoutua yhdessä neuvoteltuihin pelisääntöihin ja uudelleen neuvottelemisen mahdollisuus tuo vapaudentunteen sekä mahdollisen tulla kuulluksi uudelleen elämäntilanteiden muuttuessa. (Helenius 2019, 56.)

6 POHDINTA

6.1 Kasvatuskumppanuus ehkäisevässä päihdetyössä

Vanhempien osallistumisella ja sitoutumisella on merkittävä vaikutus kouluikäisten ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa yhdessä koulun ja vapaa-ajantoiminnan kanssa. Pohjoismaiset lapset ja nuoret viettävät peruskoulussa vähintään 9 vuotta elämästään, joten kodin ja koulun yhteistyön toimiminen on tärkeää. Vanhempien ja koulun sitoutuessa samoihin yhdessä sovittuihin sääntöihin ja ylläpitäessä avointa keskusteluilmapiiriä voivat lapset ja nuoret kokea elinympäristönsä turvallisemmaksi eikä ristiriitaiset näkemykset aiheuta hämmennystä.

Koulun, vapaa-ajantoiminnan järjestäjien sekä muiden kasvatustavastuussa olevien toimijoiden tulisi pitää käyttämänsä kieli sellaisena, että se on helposti ymmärrettävissä eikä väärinkäsityksiä synny. On tärkeää, että informaatio liikkuu sujuvasti ja toiminnassa noudatetaan eettisiä periaatteita, jolloin toiminta voi olla läpinäkyvää ja selkeää kaikille. Ehkäisevässä päihdetyössä nuoret arvostavat asioista niiden oikeilla nimillä puhumista ja he haluavat kuulla päihdeistä ja niiden vaikutuksista sekä haitoista suoraan ja rehellisesti. Valistavan luennon sijaan toimivana tapana voisi olla osallistavammat menetelmät, joissa nuoret itse pääsevät osallistumaan opetukseen ja opettelemaan asioita päihdeistä.

Lisäksi koululla ja muilla toimijoilla on suuri vastuu ilmoittaa vanhemmille ja tarvittaessa sosiaalitoimeen, mikäli he havaitsevat kouluikäisten toiminnassa jotakin poikkeavaa. Vaikeudet koulussa, kotona, vapaa-ajalla sekä mielenterveydessä ovat kaikki riskitekijöitä päihdehäiriöiden kehittymiselle, joten ammattilaisten tulisi herkästi ottaa puheeksi näkemiään, kuulemiaan sekä havaitsemiaan asioita niin vanhempien, nuorten kuin myös muiden ammattilaisten kanssa. Lisäksi ihmisten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla tulisi olla selkeä käsitys siitä, mistä erottaa esimerkiksi alkavat päihdehäiriöt, jotta ihmiset saavat tukea hyvissä ajoin.

Vanhempien merkitys kasvatuskumppanuudessa on tärkeä. Vanhempien vastuulla on lasten perustarpeista huolehtimisen lisäksi kasvatustavastuu sekä vastuu tukea lapsiaan kiinnittymään yhteiskuntaan ja yhteisöihin. Vanhemmat voivat edistää lastensa päihdeettömyyttä olemalla aktiivisia lastensa elämässä; tutustumalla lasten harrastuksiin sekä ihmisiin siellä, osallistumalla aktiivisesti koulun ja muiden toimijoiden järjestämiin vanhempainiltoihin sekä perhetapaamisiin, tutustumalla naapuruston muihin perheisiin sekä lasten kavereihin ja näiden vanhempiin, puhumalla avoimesti päihdeistä, niiden käytön vaikutuksista ja riskeistä, näyttämällä esimerkkiä omalla päihdekäyttämällänsä sekä ylläpitäen

läheisiä ja rakastavia välejä lapsiinsa sekä turvaamalla heidän kasvuun ja kehitystään asettamalla tarpeen tullen myös rajoja.

Lisäksi vanhemmat voivat tukea lastensa päihteettömyyttä huolehtimalla omasta sekä lastensa hyvinvoinnista sekä mielenterveydestä. Perheelle ajan ottaminen ja yhdessä toimiminen edistää koko perheen hyvinvointia sekä lähentää perheenjäseniä, lisäten näin turvallisuuden tunnetta sen jäsenille. Vanhemmat voivat itse vaikuttaa hyvin pitkälle siihen, kuinka arki kotona sujuu ja kuinka tiiviisti perheenjäsenet viettävät aikaa keskenään, sillä esimerkin voima on suuri myös sosiaalisten suhteiden rakentamisessa ja ylläpitämisessä, ei vain päihdekäyttätymismallien oppimisessa.

6.2 Tutkimustavan ja eettisyyden pohdinta

Tutkimuksen luotettavuutta lisää sen läpinäkyvyys. Selostettaessa tarkasti ja vääristelemättä kuinka tutkimus on edennyt, mitä on tehty ja miksi, tutkimuksen luotettavuus nousee. Kuvailtavaa kirjallisuuskatsausta tehdessäni pyrin lisäämään katsaukseni luotettavuutta kuvailemalla tarkasti prosessia ja tutkimalla valitsemiani aineistoja tarkasti sekä varmistamalla niiden käypäisyyden opinnäytetyöni lähteiksi hyviä käytäntöjä noudattaen. Luotettavuutta lisää myös se, ettei kirjoita vilpillisesti, vaan merkitsee asiaan kuuluvalla tavalla lähdemerkinnät käyttäessään lähdeaineistoa.

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt huolelliseen työskentelyyn sekä yrittänyt avata käyttämiäni käsitteitä tarvittavalla tasolla. Tein kirjallisuushaut järjestelmällisesti samanlaisina kaikkiin tietokantoihin ja kirjasin kaiken ylös muuntelematta asioita. Tarkastelin kirjallisuuskatsauksen aikana useamman kerran tutkimuskysymystäni sekä valitsemieni aineistojen vastaavuutta siihen. Lisäksi tarkastelin useampaan kertaan tarvittavia rajoituksia opinnäytetyöhöni nähden.

Kirjallisuuskatsaukseni keskittyi Pohjoismaisiin ehkäisevän päihdetyön menetelmiin, koska Pohjoismaissa on keskenään samankaltaiset yhteiskuntarakenteet, jolloin tietoa on helppompaa suoraan soveltaa käytäntöön Suomessa. Koen kuitenkin, että katsaus olisi ollut paljon kattavampi sekä informatiivisempi, mikäli rajaus ei olisi ollut niin suppea, sillä esimerkiksi Yhdysvalloilla ja Kanadalla oli hyvin paljon tutkittua tietoa ehkäisevään päihdetyöhön ja vanhemmuuteen liittyen, josta olisi voinut olla hyötyä tätäkin kirjallisuuskatsausta ajatellen.

Vaikeus kirjallisuuskatsauksen hakusanojen valinnassa oli siinä, että vain yhdessä kohdemaassa käytetään suomenkieltä ja englanti ei ole missään kohdemaissa se käytetyin kieli, jolloin varmasti käytetyissä termeissä on hyvin paljon vaihtelua ja tekemäni haut, eivät välttämättä osuneet oikeaan ja jotakin oleellista on voinut jäädä huomaamatta. Koen, että

kirjallisuuskatsausta tehdessä on eduksi, että voisi lukea kohdemaan materiaaleja heidän omalla kielellään, jolloin mahdolliset käänkösvirheet eivät horjuttaisi katsauksen luotettavuutta.

Menetelmänä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekeminen oli minulle uutta ja opettavaista. Koska asiat eivät kirjallisuuskatsauksessa etene lineaarisesti, vaan osittain samanaikaisesti, sekä työn eläessä ja muovautuessa työtä tehdessä, välillä koin vaikeaksi löytää opinnäytetyön punaista lankaa ja päädyin tekemään paljon turhaa työtä ja fokuksen ylläpitäminen oli ajoittain haastavaa.

Koen, että osalta virheistä olisin välttynyt, mikäli olisin suunnitellut etenemistäni tarkemmin. Kaiken kaikkiaan pidin kuitenkin tällaisesta tutkimusmuodosta ja koen opinnäytetyön tekemisen olleen hyvin opettavainen prosessi. Menetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus antoi mielestäni hyvin vapaat kädet toimia ja prosessin edetessä sujuvasti oli sen tekeminen hyvin mukaansa vetävää.

LÄHTEET

Alkoholi. 2017. Päihdelinkki.fi. A-Klinikkasäätiö [viitattu 15.5.2020]. Saatavissa:

<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/alkoholi>

Alkoholilaki 28.12.2017/1102. Finlex [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20171102#Lidp446542944>

Ámundadóttir, D., Friðriksdóttir, Á., Eggertsson, G. Á., Sveinbjörnsson, M. A., Marteinsdóttir, S., Ármannsdóttir, S., Rúnarsdóttir, E., Sörheller, S. & Jónsdóttir, G. H. 2019. The City of Reykjavik's Prevention Policy 2014–2019. For children, adolescents and their parents. City of Reykjavik Department of Welfare.

Asiaa nuorten päihteidenkäytöstä. 2019. Päihdelinkki.fi [viitattu 20.5.2019]. Saatavissa:

<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/vanhemmille/kun-kotona-puhutaan-paihteista/asiaa-nuorten-paihteidenkaytosta>

Aula, M. K. 2019. LAPE 2019 askelmerkit. Lapsi keskiöön – tuki arkeen. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/1953486/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf/8fcbffa2-1ee8-8c07-925c-7ab2380c8c20/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf

Berg, N., Kiviruuu, O., Bean, C. G., Huurre, T., Lintonen, T. & Hammarström, A. 2018. Social relationships in adolescence and heavy episodic drinking from youth to midlife in Finland and Sweden — examining the role of individual, contextual and temporal factors.

Blomberg, R. Sosiaalipoliittisten hyvinvointimallien kansainvälinen vertailu ja hyvinvointiarviointi – Esping-Andersenin luokittelusta inhimilliseen ja ekosysteemin hyvinvointiin. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, johtamiskorkeakoulu, taloustiede.

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ehkaisevan-paihdeyön-toimintaohjelma>

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:19 [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74726/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ehkäisevä päihdetyö. 2019. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 24.7.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdetyo>

Gunnarsdottir, H., Bjereld, Y., Hensing, G., Petzold, M. & Povlsen, L. 2015. Associations between parents' subjective time pressure and mental health problems among children in the Nordic countries: a population based study.

Haavisto, A-M. 2019a. HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta, perustiedot. Innokylä [viitattu 26.3.2019]. Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/web/hanke8306550>

Haavisto, A-M. 2019b. HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta, päämäärä ja tavoitteet. Innokylä [viitattu 26.3.2019]. Saatavissa: https://www.innokyla.fi/web/hanke8306550/etusivu?p_p_id=projects_WAR_projectsportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&projects_WAR_projectsportlet_projectId=8360881&projects_WAR_projectsportlet_action=viewGoals

Helenius, J. 2019. Alkoholikasvatus ja hyvä vanhemmuus Vanhempien, verkkokeskustelijoiden ja asiantuntijoiden näkökulmia.

HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta. 2019. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä [viitattu 26.3.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/verso/kehittamishankkeet/huuma-paijat-hame-huumeeton-maakunta/>

Huumausaineet. 2019. Poliisi.fi [viitattu 6.6.2020] Saatavissa: <https://www.poliisi.fi/rikokset/huumausaineet>

Huumausainelaki 30.5.2008/373 [viitattu 15.5.2020] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080373?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=huum%2A#L1P1>

Huumeet ja laki. 2017. Päihdelinkki.fi. A-klinikkasäätiö [viitattu 17.5.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-yhteiskunta/huumeet-ja-laki>

Huumeista 2019. Päihdelinkki.fi [viitattu 6.6.2020]. Saatavissa: <https://irtihuumeista.fi/huumeista/>

Imppaus 2017. Päihdelinkki.fi [viitattu 6.6.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/imppaus>

Irwin, L. G., Siddiqi, A. & Hertzman, C. 2007. Early Child Development: A Powerful Equalizer. World Health Organization. Saatavissa:

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/69729/a91213.pdf;jsessionid=B257A12F45D96AE21242E9884444CC9F?sequence=1>

Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto.

Kailanto, S. 2018. Kansainväliset huumausaineiden käytön ehkäisyn standardit - UNODC / WHO. Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: https://thl.fi/documents/605763/971013/Kansainv%C3%A4liset+huumausaineiden+k%C3%A4yt%C3%B6n+ehk%C3%A4isystandardit_WHO+UNODC.pdf/d25de455-c5d2-4a80-9997-a6b607e353c9

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301

Karila, K. 2003. Kasvatuskumppanuus: uhka vai mahdollisuus?: Kasvatuskumppanuuden käsite herättää tunteita ja kannanottoja. *Lastentarha* (4), 58–61

Karjalainen, K., Pekkanen, N., Hakkarainen, P. & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumausaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139059/URN_ISBN_978-952-343-441-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö [viitattu 12.9.2019]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66856/978-951-44-8708-8.pdf?sequence=1>

Kirjallisuuskatsaukset. 2019. Opinnäytetyöohjaajan käsikirja. jamk.fi [viitattu 15.5.2019]. Saatavissa: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>

Kristjansson, A. L., Mann, M. J., Sigfusson, J., Thorisdottir, I. E., Allegrante, J. P. & Sigfusdottir, I. D. a. 2019. Development and Guiding Principles of the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use.

Kristjansson, A. L., Mann, M. J., Sigfusson, J., Thorisdottir, I. E., Allegrante, J. P. & Sigfusdottir, I. D. b. 2019. Implementing the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use.

Kyrrestad Strøm, H., Adolfsen, F., Handegård, B. H., Natvig, H., Eisemann, M., Martinussen, M. & Koposov, R. 2015. Preventing alcohol use with a universal school-based intervention: results from an effectiveness study.

Laitinen, Jaana. 2019. Suomalaiset luottavat hyvinvointivaltioon, vaikka politiikassa se on joutunut takapenkille. Talentia-lehti [viitattu 4.5.2020]. Saatavissa: <https://www.talentia-lehti.fi/suomalaiset-luottavat-hyvinvointivaltioon-vaikka-politiikassa-se-on-joutunut-takapenkille/>

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 24.4.2015/523. Finlex [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Finlex [viitattu 7.8.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lääkkeiden väärinkäyttö. 2019. Päihdelinkki.fi. A-klinikkasäätiö [viitattu 17.5.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/laakkeet/laakkeiden-vaarinkaytto>

Maternal, newborn, child and adolescent health. 2019. 10 facts about early child development as a social determinant of health. World Health Organization [viitattu 20.5.2019]. Saatavissa: https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/child/development/10facts/en/

Mielenterveyden edistäminen. 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 20.5.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen>

Nuorisolaki 21.12.2016/1285 [viitattu 15.5.2020] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki#L2>

Nuorten päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt. 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 20.5.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot/nuorten-paihteiden-kaytto-ja-kaytoshairiot>

Nuuska. 2018. Päihdelinkki.fi. A-klinikkasäätiö [viitattu 16.5.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/nuuska>

Obstbaum, Y. 2019. What's new about adolescent drinking in the Nordic countries? A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000–2018.

Odenbring, Y. 2017. Mental Health, Drug Use and Adolescence: Meeting the Needs of Vulnerable Students in Secondary School.

Pirskanen, H., Kataja, K., Simonen, J., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016. Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. Teoksessa Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikat – vanhemmat, lapset ja alkoholi. toim. Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt, C.

Pohjoismaiden neuvosto ja Pohjoismaiden ministerineuvosto. 2020. Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointi [viitattu 18.4.2020] Saatavissa: <https://www.norden.org/fi/information/sosiaali-politiikka-ja-hyvinvointi>

Päihdehaittojen ja riippuvuuksien ehkäisy. Ehkäisevä päihdetyö. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 12.9.2019]. Saatavissa: <https://stm.fi/ehkaiseva-paihdetyo>

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41 [viitattu 15.5.2020] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1986/19860041?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=huum%2A#L1>

Päihdeongelmat. 2019. Häiriöt ja ongelmat. Nuortenmielenterveystalo.fi [viitattu 20.5.2019]. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/paihdeongelmat.aspx

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019 [viitattu 12.9.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi -sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikoslaki 19.12.1889/39 [viitattu 15.5.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=huumausaineen%20k%C3%A4ytt%C3%B6rikos#L50>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisu [viitattu 12.9.2019]. Saatavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sienet. 2017. Päihdelinkki.fi. A-klinikkasäätiö [viitattu 17.5.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/sienet>

Sigfúsdóttir, I. D., Thorlindsson, T., Kristjánsson, Á. L., Roe, K. M. & Allegrante, J. P. 2008. Substance use prevention for adolescents: the Icelandic Model. Health Promotion International, Vol. 24 No. 1. Oxford university press.

Sigfusson, J. Evidence based primary prevention – the Icelandic model. IS CRA [viitattu 17.9.2019]. Saatavissa: <https://www.regionh.dk/forebyggelseslaboratoriet/m%C3%B8der/Documents/Planet%20Youth%20Copenhagen%20November%202018%20FIN.pdf>

Simonen, J., Kataja, K., Pirskanen, H., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016. Nuorten näkemykset vanhempien ja lasten alkoholikäyttöä koskevasta vuorovaikutuksesta. Teoksessa Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. toim. Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt, C.

Sosiaalialan osaamiskeskus Verso liikelaitos. 2019. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä [viitattu 26.3.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/verso/>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014. Finlex [viitattu 17.9.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446392464>

Sosiaalityö, sosiaaliohjaus ja omatyöntekijä. 2017. Kuntaliitto.fi [viitattu 17.9.2019]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sosiaalihuolto/sosiaalityo-sosiaaliohjaus-ja-omatyontekija>

Stenius, Kerstin. 2019. Treatment of cannabisrelated problems in the Nordic countries.

Tupakka. 2020. Päihdelinkki.fi. A-klinikkasäätiö [viitattu 16.5.2020]. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/tupakka>

Tupakkalaki 29.6.2016/549. Finlex [viitattu 13.9.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160549>

Tuomaala, E. 2017. Islannin ihme: Nuorille maistuu oluen sijaan urheilu. Yle uutiset [viitattu 2.6.2019]. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9475299>

YK:n lasten oikeuksien yleissopimus. Lapsilla on omat oikeudet [viitattu 12.9.2019]. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/sopimus-kokonaisuudessaan/>